

UNIVERSITEIT GENT
Faculteit Geneeskunde en Gezondheidswetenschappen

Academiejaar 2013-2014

VOEDSEL TAKSEN EN GLOBAL SYSTEM DYNAMICS:

Een kwalitatieve case study van de vettaks in Denemarken in vergelijking met
voedseltaksen in Finland

Masterproef voorgelegd tot het behalen van de graad van
Master in Management en Beleid van de Gezondheidszorg

Door Liese Albrecht

Promotor: Lieven Annemans

Co-promotor: Ignaas Devisch

ABSTRACT

VOEDSEL TAKSEN EN GLOBAL SYSTEM DYNAMICS: EEN KWALITATIEVE CASE STUDY VAN DE VETTAKS IN DENEMARKEN IN VERGELIJKING MET VOEDSEL TAKSEN IN FINLAND

Albrecht, L., Annemans, L.*

* Faculteit Gezondheidswetenschappen, Universiteit Gent

Doelstelling: In deze masterproef werd een vergelijking gemaakt van de vettaks in Denemarken, die na één jaar werd afgevoerd, met de bestaande voedseltaksen in Finland, welke wel effectief bleken te zijn. De voor- en nadelen alsook de impact op economisch vlak en het globale maatschappelijke systeem van zowel voedsel- als vettaksen werden weergegeven.

Methodologie: Een vergelijkende kwalitatieve case study werd opgezet. Er werd een uitgebreide literatuurstudie uitgewerkt, aangevuld met gestructureerde interviews. De interviews werden afgenomen via mail met vier personen, elk representatief voor zowel Deense als Finse autoriteiten. De vragen peilden telkens naar opinie, visie en suggesties omtrent huidige en voorgaande maatregelen in verband met voedsel- en vettaksen.

Resultaten: In tegenstelling tot het falen van de Deense vettaks, bleken voedseltaksen in Finland, waaronder een zoetwarentax, wel effectief te zijn. Oorzaken hiervan kunnen toegeschreven worden aan de grootte alsook de vorm van taxatie. De voedseltaks in Finland woog zwaarder door in de koopprijs dan in Denemarken en had bijgevolg een meer ontradend effect in het consumptiegedrag. Finland hief tevens belastingen per kilogram afgewerkt product, terwijl de Deense heffing van kracht was op het vetgehalte bij de productie van een voedingsmiddel en niet op het vetpercentage van het eindproduct. Bovendien ontving de vettaks in Denemarken heel wat weerwerk van consumenten en voedselproducenten- en retailers, welke kampten met grote administratieve lasten en het moeilijk hadden om de hieraan verbonden kosten te dragen. De Finse autoriteiten ondervonden minder verzet tegen hun voedseltaksen.

Het feit dat het Deense ministerie, voor het overgaan op de vettaks, onvoldoende research verrichtte en er in Finland meer onderzoek gevoerd werd naar de effectiviteit van een voedselbelasting, alsook de verdelingseffecten hiervan, kan eveneens een belangrijke rol gespeeld hebben in het succesverhaal van de voedseltaks in Finland en de gefaalde vettaks in Denemarken.

Tot slot was er een verandering van de Deense regering sinds het tijdstip waarop de belasting werd besloten waardoor er slechts weinig stakeholders waren die werkelijk 'eigendom' hadden over de belasting, en bijgevolg zeer weinigen bereid waren om de belasting te verdedigen wanneer er kritiek tegen begon te ontstaan.

Conclusie: Zowel uit de literatuur als uit de afgenomen interviews blijkt de nood aan het beter in rekening nemen van alle maatschappelijke gevolgen van een voedsel/vettaks, en aan meer onderzoek omtrent vet- en voedseltaksen vooraleer deze in te voeren.

Aantal woorden masterproef: 21 983

Masterproef tot het behalen van het diploma Master Management en Beleid van de Gezondheidszorg

WOORD VOORAF

INLEIDING

DEEL 1: LITERATUURSTUDIE

1	GLOBESITAS	4
2	VOEDSEL TAKSEN.....	7
2.1	TERMINOLOGIE	7
2.2	VORMEN VOEDSEL TAKS	8
2.2.1	Vettaksen	8
2.2.2	Pro's Vs. Contra's vettaks	9
2.2.3	Besluit.....	29
2.3	OBJECTIEVEN VOEDSEL TAKS	30
2.3.1	Inkomsten genereren.....	32
2.3.2	Verminderde consumptie getaxeerde voedingsmiddelen	32
2.4	INZET BELASTING INKOMSTEN	33
2.4.1	Subsidiëren gezond voedsel.....	33
2.4.2	Educatieve voorlichtingscampagnes.....	35
2.4.3	Elimineren regressieve effecten.....	36
3	VOEDSEL TAKSEN IN HET BUITENLAND	36
3.1	DENEMARKEN	36
3.1.1	Vettaks	36
3.1.2	Accijns op zoetwaren.....	37
3.2	FRANKRIJK	38
3.2.1	Frisdrankentaks.....	38
3.3	HONGARIJE	39
3.4	ROEMENIE.....	41
3.5	FINLAND	42
3.5.1	Frisdrankentaks.....	43
3.5.2	Ijs	43
3.5.3	Snoep	43
3.5.4	Frisdranken, ijs en snoep	43
3.5.5	Suikertaks	44

3.5.6	Vettaks	46
3.6	ANDERE LANDEN	47
3.6.1	Verenigde Staten van Amerika.....	47
3.6.2	Ierland.....	47
3.6.3	Noorwegen	48
3.6.4	Verenigd Koninkrijk.....	48
3.6.5	Italië.....	48
3.6.6	Oostenrijk	48
4	ALTERNATIEVE ANTI-OBESITAS OPLOSSINGEN	49
4.1	VOEDSELVOORLICHTING EN GEZONDHEIDSCAMPAGNES	49
4.2	INTERNALISEREN GEZONDHEIDSZORGKOSTEN.....	51
4.3	BELASTEN OBESITAS	51
4.4	BELASTEN OBESITASGERELATEERDE ACTIVITEITEN	52
5	DISCUSSIE.....	52
DEEL 2: METHODOLOGIE		
1	PROBLEEMSTELLING EN DOELSTELLING	53
2	ONDERZOEKSMETHODE.....	54
DEEL 3: RESULTATEN		
1	DENEMARKEN.....	55
1.1	GROOTTE VETTAKS.....	57
1.2	OORZAAK/ REDEN INVOERING VETTAKS	58
1.3	GEVOLGEN VETTAKS	59
1.3.1	Financiële gevolgen.....	59
1.3.2	Administratieve gevolgen.....	60
1.3.3	Het schrappen van 1300 banen.....	61
1.3.4	Inflatie.....	61
1.3.5	Schade Deense bedrijfsleven en binnenlandse markt.....	61
1.3.6	Grensoverschrijdende handel	61
1.3.7	Verkwisten van bronnen en middelen	62
1.3.8	Verwaarloosbaar gezondheidseffect.....	62
1.3.9	Afschaffing vettaks.....	63
1.3.10	Voorstel invoeren suikertaks afgevoerd	64

1.4	EVALUATIE VETTAKS.....	64
1.4.1	Noodzakelijk?.....	64
1.4.2	Groot genoeg?	64
1.4.3	Global System Dynamics	65
2	VETTAKS DENEMARKEN VS. VOEDSELTAKS FINLAND	66
2.1	GROOTTE VAN TAXATIE.....	66
2.2	VORM VAN TAXATIE	67
2.3	POLITIEKE SAMENSTELLING	67
2.4	SUPPORT BEVOLKING.....	68
2.5	ONDERZOEK VOORAF.....	68
3	VOORSTELLEN	69
DEEL 4: LIMITATIES		
DEEL 5: CONCLUSIE		
1	CONCLUSIE	72
LITERATUURLIJST		

WOORD VOORAF

Deze masterproef werd geschreven ter vervollediging van de opleiding Management en Beleid van de gezondheidszorg.

Het voltooien van dit werk slaagde voornamelijk mits de steun en hulp van mensen waartoe ik een woord van dank wens te richten.

Vooreerst wil ik mijn dank betuigen aan mijn promotor professor Lieven Annemans en co-promotor professor Ignaas Devisch voor de hulp bij het tot stand komen alsook het kritisch bijsturen van deze masterproef.

Tot slot wil ik ook alle personen, als vrienden en familie, danken die mij onvoorwaardelijk gesteund en aangemoedigd hebben tijdens het schrijven van dit eindwerk.

INLEIDING

Het aantal mensen met overgewicht en obesitas is de laatste jaren wereldwijd immens toegenomen (Brownell & Frieden, 2009; Havermans et al., 2011). Overheden, in verschillende landen, trachten in te grijpen. Dit gebeurt onder meer aan de hand van fiscale maatregelen, waaronder voedseltaksen of door -meer specifiek- te grijpen naar een vettaks.

In 2011 koos Denemarken voor de implementatie van een vettaks, om deze na iets meer dan een jaar alweer af te schaffen (Petkantchin, 2013; Jensen, 2013; Landon & Graff, 2012; Stafford, 2012). Volgens de Deense regering heeft de vettaks onder andere geleid tot extreem hoge prijzen en ontslagen in de voedingsindustrie (Petkantchin, 2013; Jensen, 2013). In Finland bleek de invoering van een voedselbelasting echter wel effectief (Ministry of Finance, 2014; Sassi & Devaux; Landon & Graff, 2012; Food Ethics Council, 2012).

Er werd reeds heel wat onderzoek gevoerd naar vettaksen, waaronder ook binnen de Universiteit van Gent. Ondanks het vele werk dat al verzet werd, bestaan er nog heel wat vragen omtrent dit complex onderwerp. Het belang en de impact van voedsel- én vettaksen werd nog maar weinig bestudeerd. Om deze redenen werd opzoekingswerk gedaan in de literatuur en aangevuld met gestructureerde interviews, afgenomen bij de Deense en Finse autoriteiten.

Deze masterproef stelt als voornaamste doel te onderzoeken waarom de vettaks in Denemarken faalde alsook na te gaan waarom voedseltaksen in Finland wel effectief zijn. Via interviews met beleidsmensen in beide landen trachten we de opinie, visie en suggesties omtrent huidige en voorgaande maatregelen in verband met voedsel- en vettaksen na te gaan. Daarnaast wordt in vraag gesteld welke gevolgen voedsel- en vettaksen betekenen voor de economie. Ook de effectiviteit van dergelijke taksen wordt nagegaan.

Waarom was de vettaks niet doeltreffend in Denemarken en wél in Finland? Werd Global System Dynamics, met name de invloed van de verschillende economische en maatschappelijke factoren, in overweging genomen voor de invoering van de taks? Ook op vragen als deze tracht dit werk een antwoord te vinden.

In het eerste, theoretische deel worden zowel voedsel- als vettaksen over het algemeen besproken. Vooreerst wordt, in hoofdstuk één, de obesitasepidemie algemeen aangehaald.

In hoofdstuk twee wordt een licht geworpen op de terminologie, alsook de mogelijke vormen van voedseltaksen. Hierin komen vettaksen aan bod en wordt de nood evenals de argumenten voor en tegen de implementatie van dergelijke belasting aangehaald. Het subhoofdstuk wordt afgesloten met het afwegen van de argumenten pro en contra vettaksen, die ook van toepassing zijn op voedseltaksen. Deze worden in een besluit uiteengezet.

Aan het einde van hoofdstuk twee bespreken we de objectieven van voedseltaksen en de mogelijkheden waarop belastinginkomsten ingezet kunnen worden.

Na het bespreken van voedseltaksen in het algemeen, worden in hoofdstuk drie de heersende voedseltaksen in het buitenland weergegeven.

Het vierde hoofdstuk gaat in op mogelijke alternatieven in het bestrijden van obesitas.

Later, in hoofdstuk vijf, wordt het onderdeel voedseltaksen afgesloten met een discussie.

Het tweede deel van deze masterproef bestaat uit een praktisch gedeelte. Hierin wordt eerst de onderzoeksmethodologie besproken.

In het derde deel worden de resultaten weergegeven, waarin de vettaks in Denemarken uitvoerig wordt besproken. Zowel de redenen voor het invoeren als de oorzaken van het afvoeren van de vettaks worden aangehaald.

Tot slot wordt er een vergelijking gemaakt tussen het succes van voedseltaksen in Finland en het uitblijven van positieve resultaten van de vettaks in Denemarken. Aan het eind van dit deel zijn voorstellen omtrent fiscale maatregelen terug te vinden.

De limitaties van dit onderzoek worden in het vierde deel besproken. Tenslotte wordt het onderzoek kritisch geëvalueerd en samengevat in de conclusie. Dit is terug te vinden in deel vijf.

DEEL 1: LITERATUURSTUDIE

1 GLOBESITAS

Overgewicht en obesitas hebben wereldwijd epidemische proporties bereikt (Brownell & Frieden, 2009; Havermans et al., 2011). De zogenaamde ‘obesitasepidemie’ wordt beschouwd als een grote bedreiging voor het welzijn en de algemene gezondheid (Thiele, 2010). De moderne voedingsgewoonten, rijk aan voornamelijk lege calorieën en vet, vormen een significante risicofactor voor overgewicht, obesitas en aanverwante ziekten als diabetes type 2, hypertensie, osteoporose, cardiovasculaire ziekten etc. (Nordström & Thunström, 2010; Yaniv, Rosin & Tobol, 2009; Mytton, Clarke & Rayber, 2012; Heymann & Goldsmith, 2012).

In Europa is obesitas eveneens een groeiend gezondheidsprobleem (Greve, 2008). Cijfers verkregen uit onderzoek, gevoerd door Sanz- de- Galdeano (2005), wijzen op een gemiddelde stijging van obesitas van 8,5% tussen 1998 en 2001. Dit voor zowel mannen als vrouwen in Europa (OESO, 2010).

Volgens cijfers, vrijgegeven door de Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling (OESO), lijdt meer dan één persoon op twee in meer dan de helft van de OESO landen¹ aan overgewicht of obesitas (Sassie & Devaux, 2012; De Graeve et al., 2012; OESO, 2010). Het aantal gevallen van overgewicht of obesitas zal in de toekomst nog verder toenemen indien deze trend zich verder zet. Geschat wordt dat twee op drie mensen binnen tien jaar obees zullen zijn (OESO, 2010).

Overgewicht en obesitas komen ook vaker voor bij arme mensen en lager opgeleiden aangezien deze, in vergelijking met hogere inkomens gezinnen, meer ongezond voedsel tot zich nemen (Drewnowski, 2003; Tiffin & Salois, 2011). Laag- of niet geschoolde vrouwen hebben gemiddeld twee tot drie keer meer kans op overgewicht of obesitas (OESO, 2010).

¹ De OESO landen zijn: Australië, België, Canada, Denemarken, Duitsland, Finland, Frankrijk, Griekenland, Groot-Brittannië, Ierland, IJsland, Italië, Japan, Luxemburg, Nederland, Nieuw-Zeeland, Noorwegen, Oostenrijk, Portugal, Spanje, Turkije, USA, Zweden en Zwitserland (OESO).

Geldgebrek belet mensen immers (meer) gezonde voeding te consumeren, dat geeft 40% van de ondervraagden aan in de EATWELL enquête². Bovendien is sporten niet altijd goedkoop, wat maakt dat een gezonde leefstijl over het algemeen voor steeds meer mensen minder toegankelijk is geworden (Finoulst, Verbeke & Vankrunkselven, 2011).

Een slechte gezondheid gaat gepaard met minder jobkansen. Werkgevers verkiezen potentiële werknemers met een ‘normaal’ lichaamsgewicht. Deze voorkeur kan verklaard worden door het feit dat personen met overgewicht of obesitas verondersteld worden minder productief te zijn (OESO, 2010). Zwaarlijvige mensen verdienen ook tot 18% minder in vergelijking met mensen met een gezond lichaamsgewicht. Ze nemen meer verlofdagen en maken vaker gebruik van arbeidsongeschiktheidsuitkeringen (OESO, 2010). Bovendien lijken ze, zoals hierboven aangegeven, minder actief/productief te zijn op het werk (Sassie & Devaux, 2012).

Het toenemend aantal gevallen met overgewicht of obesitas kent een prijs (OESO, 2010). De eerder genoemde voedingsgerelateerde ziekten veroorzaken namelijk vele gezondheidsproblemen. De levenskwaliteit gaat achteruit en mensen zullen sneller sterven waardoor de kosten van de gezondheidszorg vergroten (De Graeve et al., 2012). De levensduur van zwaarlijvige personen is acht tot tien jaar korter, in vergelijking met personen met een gezond lichaamsgewicht (OESO, 2010).

Obesitas wordt verantwoordelijk geacht voor 1 tot 3% van de totale uitgaven in de gezondheidszorg (OESO, 2010; Boizot-Szantai & Etile, 2012; Havermans et al., 2011). Opmerkelijk is dat een obees persoon voor 25% meer uitgaven zorgt voor de gezondheidszorg in vergelijking met personen met een gezond lichaamsgewicht.

Slechte voedingskeuzes, in combinatie met fysieke inactiviteit, leiden tot bijna evenveel morbiditeit en mortaliteit als de consumptie van sigaretten (Strnad & Beardsley, 2005; Csapó & Szúcs, 2009).

² EATWELL enquête: een internationaal gevoerde consumentenpeiling in 2011. Het betrof een breed opgezette studie die via online samples de potentiële acceptatie van voedingsgerelateerde beleidsmaatregelen in vijf Europese landen (namelijk Denemarken, België, Italië, Polen en Groot-Brittannië) trachtte te achterhalen (Finoulst, Verbeke & Vankrunkselven, 2011).

Het is de taak van de overheid om mensen te helpen zich een gezondere levensstijl eigen te maken (Havermans et al., 2011). Reeds in vele landen trachtten de overheden de hoofdoorzaken van obesitas te bestrijden. Dit door toenemend gebruik te maken van alomvattende strategieën en hierbij gemeenschappen en de voornaamste belanghebbenden te betrekken (Sassie & Devaux, 2012).

De overheid kan kiezen voor een overtuigende, educatieve en informatieve aanpak door aan de hand van onderwijs en voorlichting gezonde keuzes aantrekkelijker te maken. Deze ietwat mildere aanpak is echter duurder en moeilijker te leveren, alsook moeilijker te controleren. Degelijke analyses omtrent de gezondheids- en economische effecten van programma's/campagnes ter verbetering van voedingsgewoonten dienen uitgevoerd te worden. Uit de analyses, die reeds gevoerd werden door de OESO, kan besloten worden dat er nood is aan uitvoerige preventiestrategieën, gericht op de verschillende determinanten van zwaarlijvigheid. Een effectieve preventiestrategie zou een rendabele, betaalbare oplossing bieden en bovendien jaarlijks leiden tot honderdduizenden minder sterftegevallen aan een chronische aandoening (Jacobson & Brownell, 2000; Thiele, 2010; OESO, 2010). Mogelijke strategieën in de strijd tegen obesitas worden later besproken in hoofdstuk vier.

Tot slot kan de overheid meer gezonde mogelijkheden beschikbaar stellen en bestaande, gezonde opties toegankelijker of meer betaalbaar maken (OESO, 2010). Het heffen van belastingen en het beperken van het aanbod van ongezonde voedingsmiddelen alsook het toekennen van subsidies voor gezonde alternatieven kunnen dus effectieve manieren zijn waarmee de overheid het gezondheidsgedrag van mensen stuurt (Jacobson & Brownell, 2000; Thiele, 2010).

Het grijpen naar fiscale maatregelen voor het terugdringen van obesitas is, tegenover bovengenoemde preventiestrategieën, transparanter maar raakt alle consumenten, waaronder ook de armere bevolkingsgroep. Dit kan dan weer enorme welzijnskosten met zich meebrengen. Bovendien is het moeilijker te organiseren en kan het regressieve effecten veroorzaken (Brownell & Frieden, 2009; Mytton, Clarke & Rayber, 2012; Jensen & Smed, forthcoming; Thiele, 2010).

Desondanks blijken reguleringen van fiscale maatregelen een gunstigere kosteneffectiviteit te hebben in vergelijking met scenario's waarbij voedingsgerelateerde ziekten pas behandeld worden op het moment dat ze zich voordoen (OESO, 2010).

De toenemende belangstelling voor het implementeren van fiscale maatregelen ter reductie van de consumptie van voedingsmiddelen rijk aan vet, suiker en zout is opmerkelijk (Sassie & Devaux, 2012; Chouinard et al., 2005; Hawkes, 2012; Drewnowski, 2003; Thiele, 2010). In hoofdstuk twee en drie worden voedseltaksen dan ook uitvoerig besproken.

2 VOEDSEL TAKSEN

Voedseltaksen zijn de afgelopen jaren veelbesproken. Er bestaat echter weinig evidentie over de effectiviteit ervan (Duffey et al. 2010). Bovendien rijzen er heel wat ethische en politieke vragen omtrent dit onderwerp (Kim & Kawachi, 2006). In wat volgt zullen voedseltaksen besproken worden. Zowel een omschrijving van voedseltaksen als de mogelijke vormen, effecten en objectieven worden toegelicht.

2.1 TERMINOLOGIE

Een voedseltaks kan algemeen gedefiniëerd worden als een belasting geheven op goederen, variërend van ongezond voedsel en drank tot snoep en ijs. Dit in een poging om het verbruik ervan te beperken en het genereren van extra inkomsten voor de overheid (Creighton, 2010).

Belastingen op voedsel bestaan al sinds de jaren 1920. De vroegere vormen focusten zich echter meer op wat enkel en alleen als 'junk food' beschouwd wordt. Hieronder vielen enkel frisdranken, snoep, chips en ijs (Creighton, 2010; Strnad & Beardsley, 2005).

Het heffen van belastingen op ongezond voedsel wordt geacht de prijs van dergelijk voedsel voor consumenten te verhogen en hen op deze manier een incentive te geven tot verminderde aankopen van ongezonde voeding (Jensen & Smed, forthcoming). Voedseltaksen blijken echter pas effectief te zijn wanneer deze hoog genoeg geheven worden en bij afwezigheid van substituten (Griffith & O'Connell, 2010).

Overheden kiezen voor de implementatie van voedseltaksen om de volksgezondheid te verbeteren, aangezien de vraag naar ongezond voedsel immers zal dalen wanneer de prijzen hiervan stijgen (Epstein et al., 2012). Door deze prijsverhogingen worden inkomsten gegenereerd voor de overheid (Jensen & Smed, forthcoming).

In het Verenigd Koninkrijk voorkomt het belasten van ongezonde voeding naar schatting jaarlijks 2300 sterfgevallen. Dit voornamelijk door het verminderen van de zoutinname. Een taks op een breder aanbod van voedsel (onder andere met een hoog gehalte aan vet en/of suiker) zou in het land tot een reductie van 1,7% cardiovasculaire sterfte kunnen leiden (Csapó & Szúcs, 2009; Mytton et al, 2007).

2.2 VORMEN VOEDSEL TAKS

Meerdere malen werd in de voorhanden literatuur aangegeven dat er twee vormen bestaan van voedseltaksen (Dagevos & Munnichs, 2007; Leicester & Windmeijer, 2004).

Ten eerste kan er getaxeerd worden op het eindproduct. Bij deze vorm van voedseltaks geldt dan een belasting op onder andere gesuikerde dranken en junkfood. Een tweede mogelijke vorm is het taxeren van de grondstoffen. De zogenaamde SASS-taks, een taks op suiker, alcohol, zout en verzadigde vetten.

Hoewel het taxeren van ongezonde ingrediënten de eenvoudigste oplossing is, wordt er geopteerd voor het belasten van het eindproduct. Een voorbeeld hiervan is de caloriebelasting. Deze vorm van taxatie blijkt effectiever aangezien het een sterkere invloed uitoefent op de prijs (welke stijgt) en de reactie hierop van de consument (Dagevos & Munnichs, 2007)

2.2.1 Vettaksen

Vettaksen zijn een mogelijke vorm van het heffen van voedseltaksen. Voedsel met een hoog gehalte aan vet, suiker en/ of zout zorgt voor hoge inkomsten en winst voor de producent. De kosten van obesitas moeten echter gedragen worden door de nationale economie. De vettaks is een manier om bovengenoemde trend tegen te gaan (Csapó & Szúcs, 2009).

Een vettaks kan gedefiniëerd worden als een taks of een toeslag gelegd op vetrijke voedingsmiddelen of dranken met als voornaamste doel het reduceren van de consumptie van voedingsmiddelen die gekoppeld zijn aan obesitas.

Op deze manier wordt getracht de gezondheidszorgkosten te drukken (Alemanno & Carreño, 2011; Stastny). De taks in kwestie kan geheven worden op basis van het vetpercentage dat een bepaald voedingsmiddel bevat. Een andere mogelijkheid is het taxeren van producten die als vetrijk, ongezond worden beschouwd (Yaniv, Rosin & Tobol, 2009).

Voorstellen voor de introductie van vettaksen brengen echter heel wat stof tot discussie met zich mee (Strnad & Beardsley, 2005).

Tegenstanders van voedsel- of vettaksen halen aan dat het niet aan de overheid is zich in te laten met individuele voedselkeuzes door middel van het verstoren van voedselprijzen en op deze manier het bestraffen van bepaalde keuzes. Voornamelijk Westerse samenlevingen (waaronder de Verenigde Staten van Amerika) gaven kritiek op een vetbelasting alsook op het belasten van junk food. Zij zijn van oordeel dat mensen vrij moeten zijn in het maken van hun eigen keuzes betreffende gezondheid en levensstijl. Deze stelling werd weerlegd met het argument dat het invoeren van een vettaks maatschappelijk waardevol is en een verbetering van gezondheidsresultaten met zich meebrengt (Strnad & Beardsley, 2005).

2.2.2 Pro's Vs. Contra's vettaks

Een vettaks kan als effectief beschouwd worden in het genereren van inkomsten. Of het resulteert in een verminderde consumptie van vet(rijke voedingsmiddelen) kan echter in vraag gesteld worden. De welvaartseffecten, verbonden aan de vettaks, zijn groot en variëren sterk binnen de verschillende groepen in de maatschappij. Vettaksen hebben regressieve effecten, gezinnen met lagere inkomens zullen een groter welvaartsverlies kennen (Chouinard et al., 2005).

Vooraleer te kiezen voor een vettaks dient een degelijke, correcte afweging gemaakt te worden van wat zo'n taks als effect zal hebben.

De doeltreffendheid alsook de plausibiliteit van een vetbelasting wordt hieronder verduidelijkt. Om de wenselijkheid van een vettaks te beoordelen worden, zoals in elke economische analyse, zowel de kosten als de baten overschouwd.

Uiteraard zijn de meeste argumenten ook geldig voor bijvoorbeeld belasting op suikerrijke voeding, frisdranken, etc. (voedseltaksen in het algemeen) Waar mogelijk geven we ook meteen kritiek bij sommige argumenten.

2.2.2.1 Pro vettaks

De wereldwijde stijging van obesitas is een gevolg van veranderingen in menselijk gedrag waaronder voedingsgewoonten- en gedrag, arbeidsomstandigheden en vrijetijdsbesteding. Mensen hebben steeds meer de neiging om keuzes te maken die tot een meer comfortabel en verzadigend leven leiden, ten koste van hun gezondheid.

Om de gevolgen van de voedselkeuzes van individuen dichter bij het maatschappelijk wenselijke te brengen, kunnen economische instrumenten zoals een vettaks ingezet worden. Dergelijke belasting stelt als doel een economische incentive te creëren om consumenten aan te zetten om over te schakelen naar vetarme alternatieven. Dit streven tracht ze te realiseren doordat een vettaks de relatieve prijzen van vetrijke voedingsmiddelen verhoogt (Yaniv, Rosin & Tobol, 2009).

Prijsstijgingen van voedsel met een hoger vetgehalte zet mensen aan hun calorie-inname te verminderen waardoor het gemiddelde gewicht van de bevolking zal dalen en zo de kosten van zorg voor obesitasgerelateerde aandoeningen geleidelijk aan zullen verdwijnen.

De vettaks wordt dan gebruikt als een waar ‘afschrikmiddel’ tot het consumeren van voedingsmiddelen rijk aan vetten. Een ander voordeel van het heffen van een vetbelasting zijn de lagere kosten voor de gezondheidszorg. Tot slot kunnen de opbrengsten, gegenereerd door een vetbelasting, gebruikt worden om de kosten voor de gezondheidszorg te dekken (Stastny). Aan de meeste voordelen kunnen echter onrechtstreeks ook nadelen verbonden zijn die niet genegeerd mogen worden (Holt, 2012; Rauch, 2002; Creighton, 2010; CMAJ, 2011; Stastny; Strnad & Beardsley, 2005). Argumenten voor het rechtvaardigen van een vettaks worden onderstaand geschetst.

a) *Het terugdringen van consumptie en het voorkomen van ongezond gedrag*
Vooreerst beoogt een vettaks het overgewicht, en hieraan gerelateerde ziekten als Cerebro Vasculair Accident (CVA), diabetes en andere chronische ziekten, te doen dalen (Vettaks; CMAJ, 2011; Strnad & Beardsley, 2005; Chouinard et al., 2005). Mensen worden geacht gezonder te eten aangezien een vettaks de directe kosten van ongezond eetgedrag verstoort (Holt, 2011; Smed, 2012).

Hoe hoger de belasting op een goed, hoe minder de consument dat welbepaalde goed aantrekkelijk acht. Dit is net het doel van belastingen betreffende uitgaven. Het wordt duurder om de gewenste producten te kopen waardoor verondersteld wordt dat mensen omwille hiervan minder zullen consumeren (Creighton, 2010; Havermans et al., 2011).

Een studie, uitgevoerd in 2011 door Nederkoorn et al., onderzocht of een grote belasting op hoog calorierijke voedingsmiddelen effectief zou zorgen voor een vermindering in aankoop van voeding met een groot aantal calorieën. Eveneens werd er nagegaan of dit effect al dan niet zou opgewekt zijn door het beschikbare budget en het lichaamsgewicht van de potentiële consument. Welgeteld 306 deelnemers deden boodschappen in een web-gebaseerde supermarkt, met een geïndividualiseerd budget op basis van hun normale uitgaven. Resultaten toonden aan dat, in vergelijking met een situatie waarin geen belastingen gelden, de deelnemers die onderworpen waren aan getaxeerde voedingsmiddelen, minder calorieën aankochten. De belangrijkste daling werd gevonden in hoog energierijke producten en calorieën uit koolhydraten, maar niet in calorieën uit vet. Ook bleek dat BMI en het beschikbaar budget geen invloed uitoefenden op de doeltreffendheid van de belasting.

De vermindering in calorieën, ongeacht het budget of BMI, impliceert dat een vetbelasting, in combinatie met andere maatregelen, een voordelig hulpmiddel kan zijn voor het bevorderen van een voedingspatroon waarbinnen minder calorieën worden opgenomen (Nederkoorn, Havermans, Giesen & Jansen, 2011; Havermans et al., 2011; Thiele, 2010). Taksen worden bijgevolg gezien als een uitweg om individuen te stimuleren gezondere keuzes te maken door het verhogen van het speelveld tussen frisdrank en gezondere alternatieven (Creighton, 2010).

b) De vettaks als afschrikmiddel

Voorstanders van de vettaks beweren dat deze belasting als het ware een ‘afschrikmiddel’ is. Een hoge vetbelasting zou tot een lagere vetconsumptie leiden welke dan weer een afname in lichaamsgewicht met zich meebrengt. Een lager lichaamsgewicht betekent minder gezondheidskosten.

c) Hogere belasting, lagere vetconsumptie

Prijs speelt een belangrijke rol in het maken van voedselkeuzes, het wordt dan ook gebruikt als marketing tool (Devisch, 2013). Het heffen van belastingen op ongezonde voedingsmiddelen zal consumenten, gezien een gezondere keuze goedkoper wordt, aanzetten om hun eetgedrag positief te veranderen. Ook bedrijven in de voedingsindustrie zullen meer neigen naar de productie van gezonde voedingsmiddelen. Een gezonde keuze is niet langer een ‘duurdere’ keuze (Bonnet, 2013).

Een hogere prijs van vetten zet mensen aan tot een verminderde consumptie van vetrijke voedingsmiddelen. Ondanks het feit dat voedsel niet verslavend is, wordt wel verondersteld dat de vraag naar smaakvol (voorkeurs)eten vrij inelastisch zal zijn. Dit is te verklaren doordat de belasting van kracht is op een verscheidenheid van voedingsmiddelen, wat het moeilijker maakt om belast voedsel te vervangen door iets anders. Enkel wanneer de vettaks voldoende hoog wordt geheven, zal het tot een bescheiden vermindering in vetconsumptie leiden en zullen de beoogde baten verkregen worden (Stastny; Yaniv, Rosin & Tobol, 2009).

Het heffen van een kleinere taks op vetrijke voedingsmiddelen zou vanuit politiek oogpunt beter haalbaar zijn en nog steeds behoorlijke inkomsten genereren ter ondersteuning van de gezondheid (Brownell & Frieden, 2009). Dit blijkt uit de frisdrankentaks die in de Amerikaanse staat Arkansas werd geheven. De belasting op frisdrank bedroeg er slechts 2 dollar cent per 360 milliliter maar zorgde toch voor een jaarlijkse inkomst van 40 miljoen Amerikaanse Dollar (circa 29 miljoen euro) (Jacobson & Brownell, 2000). Een kleine belasting zal echter minder effectief zijn naar het reduceren van de consumptie van ongezond voedsel toe (Brownell & Frieden, 2009).

d) Lagere vetconsumptie, lager lichaamsgewicht

De effectiviteit van een vettaks op een verminderde vetconsumptie aldus een lager lichaamsgewicht is sterk afhankelijk van de reactie van de consumenten op dergelijke belasting. Het aanzetten tot minder consumeren van vet zal niet automatisch leiden tot algemeen minder en/of gezonder eten. Gewichtsverlies is dus ook geen vanzelfsprekend gevolg. Mensen zullen kiezen voor andere -goedkopere- voedingsmiddelen zoals suikerrijke producten, die niet wezenlijk laagcalorisch en gezond zijn. Immers, wanneer de smaak van belast voedsel vervangen wordt door hoeveelheid, zal lichaamsgewicht niet dalen (Stastny).

Tot op heden bestaat er nog maar weinig wetenschappelijk bewijs over de effectiviteit van voedselbelastingen (Duffey et al. 2010). Reeds gevoerde onderzoeken hieromtrent beperken zich meestal tot bepaalde settings alsook een beperkte hoeveelheid voedingsmiddelen (Andreyeva, Long & Brownell, 2010). Uit wat voorlopig gekend is, blijkt het heffen van belastingen op ongezond voedsel wel effectief te zijn, voornamelijk in combinatie met het subsidiëren van gezonde voedingsmiddelen (Epstein et al., 2007; Herman et al., 2008; Caraher & Cowburn, 2005; Bonnet, 2013; Mytton, Clarke & Rayber, 2012). Volgens Nnoaham, Sacks, Rayner, Mytton, en Gray (2009) zou een taks van 17,5% op ongezond voedsel en de subsidie van groenten en fruit garant staan voor 2900 minder sterftes aan cardiovasculaire ziekten en kanker in het Verenigd Koninkrijk per jaar. Om met een voedseltaks tot een gezonder voedingspatroon te komen, moet de belasting wel groot genoeg zijn. Het is weinig waarschijnlijk dat er significante wijzigingen in voedselkeuzes zullen optreden wanneer prijzen slechts beperkt stijgen.

Wil men werkelijk vaststelbare effecten realiseren, dan is er een gezondheidsgerelateerde belasting van circa 20% tot 25% nodig (Food Ethics Council, 2012; Mytton, Clarke & Rayber, 2012; Giesen et al., 2011). De effectiviteit van voedseltaksen hangt sterk samen met het ontwerp ervan. Tot op heden bestaat er nog geen consensus hieromtrent. Verder onderzoek naar de effecten op het belasten van ongezond voedsel is aangewezen (Andreyeva, Long & Brownell, 2010; Caraher & Cowburn, 2005; Epstein et al., 2012; Thow et al., 2011).

e) Lager lichaamsgewicht, lagere gezondheidszorgkosten

Een ander argument om de invoering van een vettaks te rechtvaardigen zijn de torenhoge kosten voor de samenleving die obesitas met zich meebrengt. In de Verenigde Staten (VS) bedragen de geschatte kosten, veroorzaakt door overgewicht en obesitas, jaarlijks zo'n 79 miljard Amerikaanse Dollar (ruim 57 miljard euro) (Creighton, 2010). Ook de sociale voorzieningen en de kosten voor de gezondheidszorg (overgewicht en gerelateerde ziekten) zullen afnemen (Holt, 2011). Dit alles zou leiden tot besparingen van de Sociale Zekerheid (Vettaks, 2011). Bovendien genereert het heffen van een taks geld voor publieke gezondheids campagnes (Rauch, 2002).

f) Inkomsten genereren

Na het uitgebreid bestuderen of het invoeren van een vettaks al dan niet effectief zou zijn, stelden onderzoekers vast dat een vettaks in de VS jaarlijks 74 miljoen euro aan inkomsten zou genereren (Holt, 2011). Een vetbelasting genereert inkomsten voor de overheid (Brownell & Frieden, 2009). Of deze inkomsten doeltreffend gebruikt worden (als in besteed aan gezondheidszorg) wordt echter in vraag gesteld (Stastny).

g) Hogere inkomsten, meer middelen voor de gezondheidszorg

Zoals hierboven vermeld, zijn de toegenomen inkomsten uit de vettaks voor de overheid geen garantie dat deze daadwerkelijk worden getransfereerd naar de gezondheidszorg. De overheid opteert wel vaker om met dergelijke inkomsten andere begrotingskosten te dekken. Net zoals elke andere belastinginkomst, zijn de ontvangsten van een vetbelasting niet-specifiek. De overheid is vrij in haar keuze waaraan ze deze ontvangsten wenst te spenderen, wat in vele gevallen niet volledig naar gezondheidszorg gaat. Hierbij is het van belang te kijken naar wat er gebeurt met de marges en niet naar begrotingsgeld in absolute hoeveelheden. Nagaan wat de waarschijnlijkheid is van de overheid om de extra inkomsten uit de vetbelasting te gebruiken is dus de boodschap (Stastny).

h) Externe kosten

Bij het nemen van levensstijlgerelateerde beslissingen, nemen veel mensen de kosten³ die gepaard gaan met hun acties niet in rekening. Een ongezonde levensstijl leidt tot een stijging van de gezondheidszorgkosten, welke gedragen worden door de gemeenschap. Hierdoor lijkt hun private kost lager te zijn dan in werkelijkheid.

Een gezonder leven voor iedereen is dus een dringende noodzaak, willen we gezondheidszorg betaalbaar houden (Finoulst, Verbeke & Vankrunkselven, 2011). Personen die genieten van een gezondheidszorgsysteem waarbinnen zij niet de hele kost van hun zorgverlening dragen, gedragen zich over het algemeen minder verantwoordelijk. De hoofdoorzaak hiervan wordt toegeschreven aan de externe kosten, welke het gevolg zijn van een genationaliseerde gezondheidszorg (Petkantchin, 2013; Thiele, 2010). Hoewel er nog geen expliciete economische bewijzen bestaan om de betrokkenheid van de overheid omtrent het bestrijden van obesitas te vergroten, kan gesteld worden dat externe kosten een argument voor overheidsingrijpen vormen (Stastny).

i) Meer middelen in de gezondheidszorg, het compenseren van de externaliteiten

Wanneer alle inkomsten die de vetbelasting met zich meebrengt, aan gezondheidszorg zouden gespendeerd worden, blijft het probleem van externaliteiten bestaan (Brownell & Frieden, 2009; Brownell et al., 2009; Thiele, 2010). Dit is voornamelijk te verklaren door het feit dat personen die vetrijke levensmiddelen verbruiken niet wezenlijk dezelfde mensen zijn die de gezondheidszorg belasten met hun obesitas(gerelateerde) problemen (Petkantchin, 2013). Met andere woorden: de vettaks maakt dat mensen betalen voor de behandeling van andere mensen en dat was net één van de voornaamste aspecten die de vettaks probeerde te voorkomen (Stastny; Yaniv, Rosin & Tobol, 2009). Per slot van rekening betaalt de maatschappij medische kosten gerelateerd aan overgewicht. Tevens verbeurt ze inkomsten aangezien met overgewicht of obesitas minder (lang) werken, dus minder productie gepaard gaat (Dagevos & Munnichs, 2007).

³ Onder deze kosten worden zowel de directe medische kosten, de kosten van de gezondheidszorg die door de overheid worden gedragen, als de indirecte medische kosten beschouwd. Ook de directe niet medische- en de indirecte niet medische kosten dienen hierbij in rekening gebracht te worden. Deze laatste zijn kosten, ontstaan door productiviteitsverlies (Koomanschap & Rutten, 1996).

j) Armoede neemt niet toe

Eveneens beamen voorstanders van de vettaks dat de armoede niet zal toenemen, aangezien de getaxeerde producten 'convenience voedsel'⁴ is en mensen perfect zonder zouden kunnen (Holt, 2011).

k) Wapen tegen misvattingen omtrent voedingsgerelateerde informatie

Het nemen van ongezonde beslissingen die tot een meer comfortabel leven leiden, is een keuze die gemaakt wordt door mensen die slechts gebrekkig geïnformeerd zijn. Mensen zijn duidelijk geen deskundigen wanneer het kennis betreft over voeding, lichaamsbeweging en andere domeinen om een perfect geïnformeerde beslissing te kunnen maken. Velen zijn zich dan ook onbewust van het feit dat ze systematisch verkeerde keuzes maken. Zelfs individuen die correct geïnformeerd zijn over de voordelen van een gezonde levensstijl, zullen daarom niet altijd het gewenste gezondheidsgedrag vertonen (Yaniv, Rosin & Tobol, 2009).

Misvattingen omtrent voedingsgerelateerde informatie op zich zijn echter geen rechtstreekse aanwijzing voor de overheid om in te grijpen aan de hand van een vettaks. Het is van groot belang de bron van de verstoorde levenskeuze aan te pakken, met name ontbrekende informatie leveren. Dit kan aan de hand van campagnes en voorlichtingsprogramma's (Stastny).

l) Wapen tegen de informatiesymmetrie

Consumenten maken klaarblijkelijk niet altijd de juiste keuzes omtrent voedsel. Dit is niet verwonderlijk gezien de grote beschikbaarheid van producten en gezondheidsclaims van levensmiddelen. De veelheid van factoren waarmee de consument rekening dient te houden, mag niet onderschat worden. Er bestaat als het ware een 'asymmetrie' in informatie (Villanueva, 2011; De Graeve et al., 2012; Brownell & Frieden, 2009; Thiele, 2010). Mensen weten niet hoe slecht bepaalde voedingsmiddelen voor hen zijn.

⁴ Convenience voedsel: de zogenaamde 'gemaksproducten' kunnen de consumenten tijd en moeite besparen in voedselactiviteiten, gerelateerd aan het winkelen, maaltijdbereiding en koken, consumptie en activiteiten na de maaltijd (Buckley, Cowan & McCarthy, 2007).

Informatie- assymetrie ontstaat tussen de producent en de consument van voedingsmiddelen. Reclamemakers geven vaak onjuiste informatie omtrent het voedsel dat zij promoten (bijvoorbeeld: gesuikerde dranken die vitaminen bevatten en energie leveren), waardoor consumenten niet op de hoogte zijn van de nadelige effecten van bepaalde voedingsmiddelen (Brownell & Frieden, 2009; Brownell et al., 2009). De overheid kan deze onwetendheid trachten te bestrijden door ongezonde producten te belasten (Creighton, 2010).

m) Even effectief als alcohol- en tabakbelasting

Het taxeren van alcohol en tabak bleek effectief dus het invoeren van een belasting op voedingsmiddelen hoog aan verzadigde vetten wordt geacht hetzelfde effect te hebben, zowel op gezondheids- als op financieel vlak (CMAJ, 2011; Heymann & Goldsmith, 2012). In 2007 verzamelde de Amerikaanse overheid zo'n 15 miljard Amerikaanse Dollar (een kleine 11 miljard euro) uit accijnzen op tabak. Omdat de vraag naar artikelen waar meestal accijnzen op worden geheven sterk inelastisch is, beschouwt de regering dit als een buitengewone kans om inkomsten te genereren door te profiteren van menselijke zwakheden (Creighton, 2010). Volgens Monika Kosinska, secretaris generaal van het European Public Health Alliance (EPHA), moeten alle EU- naties een vettaks introduceren (CMAJ, 2011).

n) Aanpassing voedingswaarde

Het introduceren van een vettaks is een belangrijke financiële prikkel naar producenten van voedingsmiddelen toe. Daarnaast zullen eveneens producenten van fast food producten aangezet worden tot herziening van de voedingswaarde van het voedsel dat zij op de markt brengen (Schroeter, Lusk & Tyner, 2008).

2.2.2.2 Contra vettaks

Zowel op economisch als-, sociaal en ethisch vlak staat men zeer sceptisch tegenover een vettaks. Ondanks alle goede intenties zijn er heel wat argumenten tegen het implementeren van deze taks. Enkele van de vele nadelen is het risico op het achteruitgaan van de gehele economie en het feit dat vele mensen hun baan mogelijk kunnen verliezen. Het heffen van belastingen wordt vaak ook gezien als een misbruik van de autoriteit van de overheid in een vrije maatschappij (Creighton, 2010). Niet enkel lof voor de vettaks dus. Deze belasting op voedingsmiddelen rijk aan verzadigde vetten, kent heel wat weerwerk.

Hieronder worden de voornaamste argumenten contra vet- en voedselbelastingen opgelijst. Deze situeren zich hoofdzakelijk op economisch, politiek, medisch en sociaal-ethisch niveau. Ook de aanvaardbaarheid/haalbaarheid wordt bediscussieerd.

a) Kosten

Bij het overzien van de baten, dienen eveneens de kosten van de potentiële belasting in rekening gebracht te worden. Een vetbelasting is nadelig voor de consument maar ook voor de producent. Dit kan verklaard worden door de wig die er gedreven wordt tussen de prijs van de koper (wat deze uiteindelijk betaalt) en de prijs van de verkoper (wat deze uiteindelijk ontvangt) (Stasny; Mankiw, 2004). Zowel de consument als de producent zijn slechter af met een vetbelasting. Bij een belasting, ontstaat er een nieuw evenwicht, waardoor kopers meer betalen voor het product en verkopers hier minder voor ontvangen dan voordien. De lasten worden gedeeld door beide partijen (Mankiw, 2004). De keuze van de overheid om een product te belasten, zorgt voor een daling van de evenwichtshoeveelheid van dat product. Marktactiviteit wordt immers ontmoedigd door belastingen. De verkochte hoeveelheid van een belast product zal kleiner zijn in het nieuwe evenwicht. De markt krimpt als het ware (Mankiw, 2004). Het heffen van een belasting op producten brengt een daling van de welvaart met zich mee. De consument verliest aan welvaart, het zogenaamde consumentensurplus. Dit surplus weerspiegelt de voordelen die consumenten verwerven bij deelname aan een markt. Het staat voor het bedrag dat ze bereid zijn te betalen voor een product, afgehouden van het bedrag dat ze werkelijk betalen (Mankiw, 2004; De Borger & Van Poeck, 2012). Kopers wensen altijd zo weinig mogelijk te betalen voor producten. Hoe lager de prijs, hoe groter het voordeel voor de koper zal zijn (Mankiw, 2004).

Er kan dus gesteld worden dat wanneer beleidsmakers de wensen van consumenten willen respecteren, het consumentensurplus een geschikte maat van economisch welzijn is. Economisten gaan er hierbij telkens van uit dat kopers steeds rationele beslissingen nemen en hun voorkeuren dienen gerespecteerd te worden. Wanneer het gaat om het taxeren van ongezond voedsel, moet echter in vraag gesteld worden of mensen –in termen van voedsel- wel altijd rationele beslissingen nemen die in het voordeel zijn van hun gezondheid (Yaniv, Rosin & Tobol, 2009). In die zin kunnen ze ietwat vergeleken worden met ‘verslaafden’ die altijd bereid zullen zijn een hogere prijs te betalen voor hun voorkeursvoeding.

In dit geval zou het consumentensurplus geen goede maat zijn voor economisch welzijn aangezien ‘verslaafden’ niet doen wat in het belang van hun gezondheid is. Ze zijn niet in staat te oordelen hoeveel voordeel ze hebben van de producten die ze al dan niet kopen (Mankiw, 2004).

Zoals eerder aangegeven neemt ook de welvaart van de producenten, het producentensurplus, af bij het heffen van een belasting. Het producentensurplus staat voor de totale hoeveelheid die een producent ontvangt voor het produceren van een bepaald goed, afgehouden van de productiekosten hieraan gerelateerd (Mankiw, 2004; De Borger & Van Poeck, 2012). In tegenstelling tot de consumenten, hopen de producenten op een hogere prijs (Mankiw, 2004). Volgens Stastny verliest de verkoper een deel van zijn voordeel bij handel aan de overheid waardoor hij ook minder levert/verkoopt dan wanneer er geen vetbelasting van kracht zou zijn.

De afname van het consumenten- en producentensurplus weegt meestal zwaarder door dan de opbrengst die een belasting genereert. De daling van de som van het consumenten- en producentensurplus, het totale surplus, zijn de onvermijdelijke verliezen van een belasting. Hoe prijsgevoeliger een bepaald product, hoe groter de onvermijdelijke verliezen zullen zijn. Dit is te verklaren door het feit dat met de elasticiteit van vraag en aanbod nagegaan wordt hoe participanten van de markt op bepaalde marktomstandigheden repliceren. Onvermijdelijke verliezen zullen ook toenemen naarmate de belasting hoger wordt. Een hogere belasting staat garant voor meer opbrengsten. Na verloop van tijd zullen belastingopbrengsten echter verkleinen aangezien de grootte van de markt ook wordt beperkt door een hogere belasting (Mankiw, 2004).

Niet enkel koper en verkoper verliezen bij een belasting, ook de maatschappij zal enkele voordelen van marktinefficiëntie armer zijn. Wanneer een overheid er voor kiest om indirecte prijsinterventies, als het heffen van indirecte belastingen, te voeren, kan zij hiervoor verscheidene motieven hebben. Het genereren van inkomsten ter financiering van publieke voorzieningen kan een mogelijke drijfveer zijn.

Het heffen van een indirecte belasting op ongezonde producten kan anderzijds ook bedoeld zijn om de consumptie van deze voedingsmiddelen te ontmoedigen. Dergelijke belastingen kunnen in de vorm van een accijns via een ad valorem belasting⁵ geheven worden.

De reactie van de verkopers op dergelijke belasting staat gekend als 'belastingafwenteling'. Ze zullen de kosten die een belasting voor hen meebrengt doorrekenen aan de kopers zodanig dat ze de initiële prijs overhouden. Hoe deze belastingafwenteling de consumptie zal beïnvloeden en de grootte van de belastingopbrengsten voor de staat, zijn grotendeels afhankelijk van de prijselasticiteit van vraag en aanbod (De Borger & Van Poeck, 2012). Indien er sprake is van een grote prijselasticiteit, zal de prijsstijging (die bepaald is door de belastingafwenteling op de consument) gering blijven. De hoeveelheidswijziging zal echter een belangrijkere invloed hebben. Overheden staan in dit opzicht voor een groot dilemma. Stel dat de vraag naar (bepaalde) vetrijke voedingsmiddelen enorm prijsgevoelig is, dan zal de belasting een grote reductie in het verbruik hiervan veroorzaken en vanuit dat opzicht positief resulteren. Exact om deze reden zal de belasting weinig opbrengen. Mensen eten namelijk veel minder gezond. In het geval van een niet prijsgevoelige vraag, zal de overheid er wel behoorlijk wat inkomsten uit halen. Het is dus van groot belang om bij het ontwerpen van belastingstructuren een goede afweging te maken tussen zowel de positieve effecten op de consumptie van ongezonde producten en de inkomsten die een vetbelasting mogelijks creëert (De Borger & Van Poeck, 2012).

Streeft de overheid naar een maximaal effect op ongezonde voeding, dan is het aangewezen de meest elastische producten te belasten. Wanneer haar objectief meer op het genereren van opbrengsten gericht is, belast ze best producten die meer inelastisch zijn (De Borger & Van Poeck, 2012).

b) Lagere vetconsumptie, hogere kosten

Het reduceren van gezondheidszorgkosten, waaronder verminderde uitgaven aan obesitas(gerelateerde) behandelingen, is –zoals eerder aangegeven- één van de voornaamste doelen die een vetbelasting beoogt te realiseren.

⁵ Ad valorem belasting: een procentuele belasting op de waarde van het product (De Borger & Van Poeck, 2012).

De implementatie van een vettaks kan echter bijkomende kosten veroorzaken in andere domeinen van de zorgsector. Doordat een vetbelasting ook het voedingsgedrag van mensen met een gezond lichaamsgewicht raakt, kan dergelijke taks voor deze personen andere gezondheidsproblemen als malnutritie met zich meebrengen. Ook deze gezondheidsproblemen betekenen bijkomende kosten voor de gezondheidszorg (Stastny).

Ondanks een vetbelasting de kosten in de gezondheidszorg beoogt te verminderen, oefent deze taks slechts in beperkte mate invloed uit op mensen met overgewicht en obesitas, welke juist het grootste aandeel hebben in de hoge gezondheidszorgkosten. De voornaamste doelgroep blijkt dus resistenter te zijn aan een vettaks dan mensen die zich gemakkelijker kunnen weerhouden aan vetrijk voedsel (Stastny).

c) Hogere prijs, belastingontduiking en zwarte markt

Net zoals bij om het even welke belasting, zal ook een vettaks drijfveren creëren om dergelijke taks te ontwijken. Hierbij wordt gedacht aan goedkopere maar daarom niet gezondere voedingsalternatieven en eventuele belastingontduiking door toevlucht naar de zwarte markt. Om dit te voorkomen zal de overheid een uitgebreid systeem moeten voorzien om het productie- en distributiesysteem op te volgen en bij te sturen waar nodig (De Borger & Van Poeck, 2012). Ook bij het opzetten van dergelijk systeem komen extra kosten kijken (Stastny).

d) De aanpassingskosten

Het implementeren van een vettaks brengt veranderingen teweeg in de economische structuur. Voorbeelden van dergelijke veranderingen zijn onder andere: wijzigen van jobs, technologieën, ‘downsizing’, sluitingen, etc. Deze vinden hun oorzaak in de stijging van de prijs van vetten. Hierdoor daalt de productie van vetten en vetrijke voedingsmiddelen naar andere substituten. De wijzigingen in de economische structuur brengen onoverkomelijk kosten met zich mee, de zogenaamde aanpassingskosten (Stastny).

e) Utilitarisme

Een ander punt van kritiek op de vettaks kan verklaard worden door de term ‘utilitarisme’.⁶ De taks streeft zogenaamd naar ‘het grootste goed voor zoveel mogelijk mensen’ (Vettaks, 2011). Taxeren blijkt echter regressieve verdelingseffecten met zich mee te brengen (Tiffin & Arnoult, 2011; Brownell & Frieden, 2009; Mytton, Clarke & Rayber, 2012; Jensen & Smed, forthcoming; Thiele, 2010).

Volgens Green et al. (2013) leiden hogere prijzen van voedingsmiddelen tot een sterkere afname van geconsumeerd voedsel in armere landen. Tevens zullen stijgende voedselprijzen armere gezinnen het meest negatief beïnvloeden. Zoals herhaaldelijk aangegeven kunnen aan belastingen op voedsel regressieve effecten op de inkomensverdeling toegeschreven worden (Mytton, Clarke & Rayber, 2012; Jensen & Smed, forthcoming; Thiele, 2010). Mensen met lagere inkomens zullen, in vergelijking met de hogere sociale klasse, (in verhouding) namelijk meer uitgeven aan voedsel (Sassie & Devaux, 2012; Food Ethics Council, 2012; De Graeve et al., 2012; Smeets, 2013; Brownell & Frieden, 2009; McColl & Laurance, 2009). Deze laatste worden dus harder getroffen (Jensen & Smed, forthcoming). Uit OESO- onderzoek blijkt echter dat de gezondheidswinst voor mensen met lagere inkomens progressief is (Jensen & Smed, forthcoming). Aangezien deze personen vaker lijden aan voedingsgerelateerde ziekten, zullen zij een grotere gezondheidswinst kennen (Landon & Graff, 2012; Brownell & Frieden, 2009; Mytton, Clarke & Rayber, 2012). Op deze manier zullen ook gezondheidsverschillen verkleinen (Food Ethics Council, 2012; De Graeve et al., 2012).

Er dient in rekening gebracht te worden dat elke beslissing verborgen kosten met zich meebrengt, zoals het verlies van menselijke vrijheid die gereduceerd wordt tot een wiskundige eenheid. Bovendien betuigt het volgens velen van weinig respect voor de medemens (Vettaks, 2011).

⁶ Utilitarisme: een ethische stroming die stelt dat iedere handeling het grootste geluk voor het grootste aantal mensen moet voortbrengen (Smart, 1986).

f) Aantasting van de keuzevrijheid

Elk individu zou vrij moeten zijn bij het maken van zijn of haar voedselkeuze (Thiele, 2010). Vaak zijn mensen wel op de hoogte van de schadelijkheid van bepaalde ongezonde voedingsmiddelen, maar houdt men hier geen rekening mee omdat de voordelen van de eigen keuze hoger worden ingeschat dan de potentieel nadelige effecten op het lichaamsgewicht (De Graeve et al., 2012; Brownell et al., 2009). Dit zou echter geen rechtvaardiging zijn voor paternalistisch ingrijpen van de overheid (Yaniv, Rosin & Tobol, 2009).

Een ander punt van kritiek is het feit dat een voedseltaks focust op de individuele verantwoordelijkheid terwijl gezondheid een problematiek is waar de hele maatschappij aan bijdraagt (Carager & Cowburn, 2005).

g) Oneerlijke verdeling

Daarenboven kan in vraag gesteld worden of de kostenbatenanalyse wel waarheidsgetrouw is. De gezonde belastingbetaler draait namelijk op voor ongezonde personen die hun gedrag perfect kunnen wijzigen (Vettaks, 2011; Brownell & Frieden, 2009; Petkantchin, 2013). Logischer zou zijn dat de ongezonde consument zelf voor zijn of haar ongezonde gedrag boet (Holt, 2011).

Een vettaks zou, zoals hierboven vermeld, regressieve effecten in de samenleving met zich kunnen meebrengen (Brownell & Frieden, 2009; Mytton, Clarke & Rayber, 2012; Thiele, 2010). Minder goed opgeleide of lage-inkomensgezinnen zouden niet over de vereiste kennis en middelen beschikken om hun ongezonde (eet)gedrag aan te passen.

Bovendien besteden zij een groter deel van hun inkomen aan ongezonde voedingsmiddelen en fast food (Schroeter, Lusk & Tyner, 2008; Drewnowski, 2003). Hierdoor zullen zij uiteindelijk meer betalen voor de voedingsmiddelen die ze aankopen. Hun gedrag zou aanleiding kunnen geven tot een inkomenseffect (Smed & Robertson, 2012). Wanneer de prijs van een ongezond product toeneemt, zullen de consumenten ook minder van de gezonde producten kopen omdat de korf van voedingsmiddelen die ze kopen gewoonlijk duurder is. Hierdoor zal de reeds bestaande kloof in gezondheid tussen de laag- en hoogopgeleide en de lage- en hoge inkomensgroepen groter worden. Om dit tegen te gaan, zijn er initiatieven nodig om gezonde keuzes bij lager opgeleiden te vergemakkelijken (Smed, 2012).

h) Onwetendheid gevolgen omgekeerd gezondheidsgedrag

De behandeling van individuen met een leefstijlgerelateerde ziekte wordt deels meebetaald door de openbare gezondheidszorg. De kosten worden gedragen door de hele samenleving, waaronder ook diegenen met een gezonde levensstijl (Yaniv, Rosin & Tobol, 2009; Thiele, 2010). Het behandelde individu betaalt dus slechts een deel van de totale kosten. Wanneer mensen niet beschikken over de nodige zelfbeheersing en zich over geven aan de verleiding, om onmiddellijke bevrediging te bekomen, nemen ze onterecht hun lange termijn belangen niet in acht. Dit zijn beiden voorbeelden waarbij de consument de gevolgen niet dragen van hun omgekeerd gezondheidsgedrag (Smed, 2012). Er zijn dus geen economische argumenten voor overheidsinterventies zolang consumenten de gevolgen van hun negatief gezondheidsgedrag niet (h)erkennen (Smed, 2012).

i) Geen gezondheidseffect

Vele voorgaande studies geven aan dat fiscale maatregelen een beperkte invloed zouden hebben op de inname van gezonde voeding en dus op de algemene gezondheid (Tiffin & Arnoult, 2011; Brownell & Frieden, 2009).

Volgens een Britse studie van Tiffin en Arnoult (2011), waarin de impact van een fiscale interventie op de risico's op voedingsgerelateerde ziekten aan de hand van een belasting op verzadigde vetten in combinatie met een groente- en fruit subsidie werd gemeten, brengt de subsidie het gemiddelde niveau van groente- en fruitconsumptie tot de voedingsaanbevelingen. De belasting om de vetinname te verminderen, blijkt daarentegen onvoldoende.

Er is een aanzienlijk deel van de populatie dat ongezonde voeding blijft consumeren (Tiffin & Arnoult, 2011). Volgens critici zal een vettaks gezond eten niet stimuleren. Als je een product echt wil, zal je het ook eten. Bovendien zullen mensen kiezen voor een gelijkaardig product dat niet aan een taks onderworpen is (Holt, 2011).

Onderzoek, gevoerd door Yaniv, Rosin & Tobol (2009) concludeert dat een vettaks obesitas reduceert bij individuen die zich niet bewust zijn van hun gewicht. Een subsidie van gezond voedsel zal bij deze personen obesitas doen toenemen. Daarentegen, bij personen die zich bewust zijn van hun lichaamsgewicht en gemiddeld fysiek actief zijn, zou een vettaks obesitas verhogen.

In het Verenigd Koninkrijk werd uitgebreid onderzoek gedaan naar het al dan niet doorvoeren van een vettaks. Uit de studie, gevoerd door Mytton en collega's is gebleken dat de taks er meer kwaad dan goed zou doen. Er bleek een zeer kleine daling in de consumptie van verzadigde en meervoudig onverzadigde vetten maar de zoutinname bleek opmerkelijk hoger (McColl, 2009; Jensen & Smed, forthcoming). Toch zou een vettaks in het Verenigd Koninkrijk een bruikbaar instrument kunnen zijn in het voorkomen van duizenden sterftes aan cardiovasculaire aandoeningen (Mytton, 2007; Jensen & Smed, forthcoming).

Een ander argument tegen het heffen van een voedselbelasting situeert zich op medisch vlak. Tot op heden is men het namelijk nog oneens over wat juist onder de term 'ongezond voedsel' valt. Vaak is voedsel wel gezond, zolang het niet overdadig wordt geconsumeerd. Fysieke activiteit speelt ook een belangrijk rol bij voedselopname. Hoge lichamelijke inspanningen vragen immers om (meer) specifieke voedingsstoffen (Devisch, 2013; De Graeve et al., 2012). Bovendien worden voeding en leefstijl bepaald door allerlei factoren zoals de omgeving en genetica.

j) Aantasting eigen markt

Uit een studie van Holt is gebleken dat het invoeren van een vettaks discriminerend werkt. Bovendien zal het lokale bedrijfsleven aangetast worden. Mensen zullen naar nabij gelegen landen trekken om er de producten goedkoper aan te kopen (Holt, 2011).

k) Ineffectief

Er kunnen grote vragen gesteld worden over de effectiviteit van belastingen, die erg beperkt zijn tot een klein assortiment van voedingsproducten (Holt, 2011). Mytton, Clarke & Rayber (2012) geven aan dat meer positieve gezondheidseffecten gerealiseerd zullen worden wanneer een groter aantal ongezonde voedingsmiddelen en nutriënten getaxeerd worden.

l) Enkel de overheid baat

Ook vanuit politiek oogpunt kan in vraag gesteld worden of een voedseltaks zich wel richt op de volksgezondheid in het algemeen en de overheid het niet eerder beschouwt als een middel om inkomsten te genereren (De Graeve et al., 2012).

Bovendien worden deze inkomsten misschien toegewezen aan andere domeinen dan gezondheidsbevordering, die zij meer prioritair achten. Er bestaat ook nog onzekerheid of prijswijzigingen wel degelijk een invloed uitoefenen op de vraag bij de beoogde consumenten (Carager & Cowburn, 2005). De vettaks lijkt eerder een lapmiddel voor het falen van het gezondheidszorgsysteem (Vettaks & CMAJ, 2011). Overheden gebruiken een vetbelasting om hun duizelingwekkende schuldenlasten te compenseren (CMAJ, 2011). Met andere woorden: de belastingbetaler betaalt dubbel terwijl het enkel de staatskas baat (Vettaks, 2011).

m) De autoriteit van de regering om te taxeren

Accijnzen zijn een poging van de regering om bepaalde gedragingen te veroordelen. Dit doet ze door van de door de consument gewenste (ongezonde) goederen een (in vele gevallen onbetaalbare) luxe te maken. In een vrije maatschappij is dit echter geen correcte rol van de overheid. De belastingen zouden enkel leiden tot verstikkende keuzes van individuen en vrij ondernemerschap (Creighton, 2010).

De argumenten die overheden aanhalen om buitensporige belastingen te rechtvaardigen zijn dus vaak intern inconsistent (Creighton, 2010).

n) Voorbeelden van falende taksen uit het verleden

In het verleden werden reeds heel wat pogingen ondernomen om accijnzen in te voeren. Vele voorstellen werden verworpen of taksen werden snel afgevoerd omdat ze heel wat tegenwerk kregen of om andere redenen faalden (McColl, 2009).

Een goed voorbeeld, waaruit geleerd kan worden, is de “Whisky-opstand” van 1794 in de VS. Tegen deze belasting ontstond een gewapend conflict. De belasting op Whisky was fiscaal zo onpopulair dat de Federale overheid ze snel weer moest afvoeren. Dit voorbeeld getuigt dat belastingen mislukken wanneer ze onnodig en irrationeel geheven worden op goederen waarvan mensen het gevoel hebben dat ze er niet zonder kunnen.

Een andere, recentere stukgelopen (frisdranken)taks- poging, welke ontstond als antwoord op de economische crisis, werd ingevoerd door David Paterson in 2008, de vroegere gouverneur van New York.

Zijn voorstel, dat bestond uit het invoeren van een accijns van 18% op gesuikerde dranken, werd onmiddellijk afgekeurd door de wetgevende macht. Een goede beslissing, wetende dat de taks ervoor zou zorgen dat het eerste jaar 3000 mensen hun job zouden verliezen (Creighton, 2010; McColl, 2009).

In 1767 voerde Groot- Brittannië bij al haar Amerikaanse kolonies een belasting in op geïmporteerde thee (Farrand, 1898). Deze zogenaamde theetaks leidde tot opstanden in de kolonies en betekende uiteindelijk de onafhankelijkheid van de VS (Greden, 1976; Tuchman, 1984). Bovendien zouden de potentiële belastingsinkomsten lager gelegen hebben dan de inningskosten.

Uit bovenstaande voorbeelden kan afgeleid worden dat je mensen niet zomaar aan een belasting kan onderwerpen zonder adequate vertegenwoordiging ervan. Ondanks de wens van de overheid om voornamelijk inkomsten te genereren uit zulke belastingen, moeten er grenzen gesteld worden aan hun macht op het heffen van belastingen (Creighton, 2010).

o) Moeilijk te handhaven

De keuze om een voedseltaks te implementeren is niet eenvoudig. Vooreerst dient er grondig nagedacht te worden over welk type taks de voorkeur geniet. Kiezen voor het heffen van belastingen op grondstoffen of opteren voor belastingen op het eindproduct (Food Ethics Council, 2012; Mytton, Clarke & Rayber, 2012)? Op welke producten/ingrediënten een taks moet geheven worden is ook een moeilijk op te lossen vraagstuk. In de strijd tegen overgewicht en obesitas liggen namelijk allerlei voedingsstoffen aan de bron (vet, suiker, zout,...) (Food Ethics Council, 2012). Bovendien mogen de administratieve lasten die een voedseltaks met zich meebrengt, de effectiviteit ervan niet overschaduw. Tot slot is het ook belangrijk de bevolking mee te krijgen bij het implementeren van een voedseltaks. Support zal immers groter zijn wanneer gezondheidsvoordelen benadrukt worden en wanneer duidelijk wordt aangegeven waar de belastinginkomsten aan gespendeerd zullen worden (Food Ethics Council, 2012).

Internationaal onderzoek⁷ concludeert dat een meerderheid van Belgische consumenten positief staat ten opzicht van een belasting op ongezonde voedingsmiddelen. De voorwaarde die de Belg hierbij stelt is dat de belasting gekoppeld wordt aan de subsidie van gezonde levensmiddelen als fruit en groenten (Finoulst, Verbeke & Vankrunkselven, 2011).

Uit een studie, gevoerd door de OEP⁸, zijn (vet)taksen transparante en betwistbare interventies. Hoewel ze op alle consumenten (zonder enig onderscheid) impact hebben, zijn ze moeilijk te organiseren en te handhaven en kunnen ze regressieve effecten hebben (CMAJ, 2011; Brownell & Frieden, 2009; Mytton, Clarke & Rayber, 2012; Thiele, 2010).

p) Het heffen van taksen schaadt de economie

Belastingen worden vaak ingevoerd in tijden van economische crisis. In vele gevallen verergeren deze enkel de onderliggende economische situatie aangezien mensen in tijden van economische teruggang zoveel mogelijk trachten te (be)sparen. In plaats van hun geld uit te geven, zullen ze de consumptie van overbodige en luxeartikelen eerder voorkomen. Op dat welbepaalde moment is deze ingesteldheid uiteraard niet wenselijk voor de economie. Het invoeren van taksen kan discretionaire uitgaven⁹ remmen en er voor zorgen dat heel wat banen in de industrie geschrapt moeten worden. Ze zorgen hierbij niet voor een economisch(e) herstel/ groei. In tijden van economische recessie is individueel initiatief en de wedergeboorte van de consumentenbesteding meer aangewezen (Creighton, 2010).

In het kader van een voedsels- of vettaks dient er gestreefd te worden naar een klimaat dat zowel economisch als fiscaal gunstig is en ondernemingen in de voedingsindustrie aanzet tot een toenemende productie van gezonder en meer betaalbaar voedsel. Er kan echter in vraag gesteld worden of dergelijk objectief wel realistisch/haalbaar is.

⁷ Internationaal onderzoek staat hier voor de consumentenpeiling die EATWELL voerde in 2011. Het betrof een breed opgezette studie die via online samples de potentiële acceptatie van voedingsgerelateerde beleidsmaatregelen in vijf Europese landen (namelijk Denemarken, België, Italië, Polen en Groot-Brittannië) trachtte te achterhalen (Finoulst, Verbeke & Vankrunkselven, 2011).

⁸ OEP: Hongaarse Nationale Gezondheidsverzekeringsfonds (Hongaarse Overheid, 2010).

⁹ Discretionaire uitgaven: uitgaven bepaald door het individu, afhankelijk van diens voorkeur voor een bepaald goed (Alhabeeb, 1996).

Dat deze situatie nogal idealistisch is, werd al in enkele landen aangetoond. In Hongarije ervoeren voedingsmiddelenbedrijven de negatieve fiscale gevolgen van een voedselbelasting. Omwille hiervan werden er heel wat banen geschrapt (Landon & Graff, 2012; Mytton, Clarke & Rayber, 2012). Ook in Denemarken kwam de werkgelegenheid in de voedselindustrie onder druk te liggen. De oorzaak hiervan wordt toegeschreven aan de implementatie van de vettaks (Skatteministeriet, 2012). Later wordt ingegaan op voorbeelden van voedseltaksen in allerlei Europese en niet-Europese landen.

Zoals eerder aangegeven kunnen mogelijke positieve effecten, gerealiseerd door voedseltaksen, wegvallen door substitutie-effecten. Stijgende voedselprijzen zorgen er per slot van rekening voor dat de consument zal kiezen voor andere ongezonde voedingsmiddelen (De Graeve et al., 2012; Mytton, Clarke & Rayber, 2012). Beleidsmakers mogen niet uit het oog verliezen dat bij het wijzigen van bepaalde aspecten van de voedselketen hier onlosmakelijk gevolgen voor anderen aan verbonden zijn (Carager & Cowburn, 2005).

q) Economisch klimaat

Tot slot maakt het penibele huidige economische klimaat het moeilijk voor overheden om taksen te introduceren. Dit is een van de voornaamste redenen waarom de vettaks in Frankrijk niet is doorgekomen (McColl, 2009). In hoofdstuk 3.2 wordt de situatie in Frankrijk verder uitgelegd.

2.2.3 Besluit

Uit de argumenten van de tegenstanders kan geconcludeerd worden dat de vettaks tekortkomingen kent op allerlei niveaus. Vooreerst kan in twijfel getrokken worden of obesitas wel degelijk een probleem is dat ‘publiek’ dient opgelost te worden. Zelfs wanneer obesitas als dergelijk probleem wordt erkend, kan de vraag gesteld worden of de oorzaak van obesitas wel degelijk gezocht dient te worden in de voedingsgewoonten van mensen.

Vervolgens werd gewezen op het feit dat een vetbelasting schijnbaar minder voordelen met zich meebrengt en bovendien tot meer kosten leidt dan initieel verwacht (Jensen, 2013).

Tot slot kan volgens Stastny aangenomen worden dat het vanuit economisch standpunt niet aangewezen is een vetbelasting te implementeren. Het lijkt een onhandig instrument te zijn in het bestrijden van obesitas.

Meer dan de helft van de ondervraagden in de EATWELL consumentenpeiling, staat echter wel achter het heffen van een hogere btw op ongezonde voedingsmiddelen en een lagere btw op gezonde producten. De participanten in de vijf landen prefereren ‘magersubsidies’ boven vettaksen. Desalniettemin vindt slechts één op vijf een vettaks geen goed idee (Finoulst, Verbeke & Vankrunkselven, 2011).

Ondanks het beperkt aantal experimentele studies omtrent dit onderwerp, lijkt een vettaks effectief te zijn in de reductie van obesitas. De taks moet echter wel hoog genoeg geheven worden, zodanig dat de overheid controle kan uitoefenen en er een aanzienlijke verandering mogelijk is van het verbruik door de binnenlandse voedselindustrie (Havermans et al., 2011; Ministry of Finance, 2013).

2.3 OBJECTIEVEN VOEDSEL TAKS

Zoals eerder aangehaald kan de rol van de overheid om in te grijpen op markten, met het oog op het verbeteren van voedingsgewoonten, gerechtvaardigd worden door de enorme prevalentie van obesitas en gezondheidsproblemen die aan voeding gerelateerd zijn (Thow et al., 2011; Hawkes, 2012). Bovendien nemen de kosten van de gezondheidszorg enorm toe (Food Ethics Council, 2012).

Een ander argument dat beleidsreactie rechtvaardigt, is het feit dat mensen over het algemeen slecht geïnformeerd zijn over gezond eten. Ze ontvangen slechts gedeeltelijke informatie in de vorm van marketingboodschappen (Dagevos & Munnichs, 2007). Consumenten zouden meer op de hoogte moeten gebracht worden over ‘goede’ voeding en de gevolgen van ongezonde voedingsgewoonten. De overheid, welke het probleem van informatieasymmetrie erkent, zou hierin een rol kunnen spelen door bijvoorbeeld voorlichtingscampagnes op te stellen ter promotie van de consumptie van groenten en fruit. Op deze manier kan ze fungeren als eenduidige, evenwichtige en autoritaire bron van informatie (OESO, 2010). Duidelijke en eenvoudige informatie over de voedingswaarde zou standaard op elke verpakking moeten staan (Food Ethics Council, 2012).

Het feit dat de extrinsieke kosten van voedingsgerelateerde gezondheidsproblemen, die veroorzaakt worden door de marketing van energiedense voedingsmiddelen en dranken, door de hele samenleving worden gedragen (in plaats van door individuen met een ongezonde levensstijl en bedrijven die verantwoordelijk zijn voor de productie van ongezonde voedingsmiddelen) is ook een aanleiding voor de overheid om tussen te komen (Landon & Graff, 2012; Dagevos & Munnichs, 2007; Food Ethics Council, 2012; Mytton, Clarke & Rayber, 2012; Thiele, 2010).

Wanneer het op het maken van gezonde voedingskeuzes neerkomt, is de consument niet altijd in staat rationele beslissingen te nemen (De Graeve et al., 2012; Yaniv, Rosin & Tobol, 2009). Het 'zelfbeheersingsprobleem' waar velen mee kampen is voor de overheid eveneens een reden om te interveniëren (O'Donoghue & Rabin, 2006). Bovenstaande argumenten maken duidelijk dat overheidsinterventie niet verder hoeft gerechtvaardigd te worden. De vraag is echter hoe de overheid kan ingrijpen.

Met het implementeren van een voedseltaks streeft de overheid allerlei doelen na. Er kan gesteld worden dat haar voornaamste doelstelling, namelijk het bevorderen van de nationale gezondheid en de reductie van overgewicht en obesitas, ook een ander objectief vervult met name, het genereren van inkomsten via de voedselbelasting (Landon & Graff, 2012). Hiertoe zullen overheden de vraag en het aanbod ook trachten te sturen. Op deze manier wordt de consument aangezet gezondere voedselkeuzes te maken en zullen voedselabrikanten geneigd zijn om eerder gezondere voedingsmiddelen te produceren. Door de huidige economische crisis, het begrotingstekort in vele landen, de toenemende lasten van chronische ziekten en de bijkomende druk hiervan op regeringen, is er de laatste jaren een toegenomen belangstelling voor het belasten van ongezond voedsel (Landon, 2014). In wat volgt, een toelichting van de voornaamste objectieven van voedseltaksen.

2.3.1 Inkomsten genereren

Een belangrijke drijfveer van de overheid voor de introductie van voedselbelastingen, zijn de opbrengsten die deze met zich meebrengen (Sassie & Devaux, 2012). De meeste inkomsten die voedseltaksen genereren zijn een verrijking van de nationale schatkist en worden niet altijd aan gezondheidsbevorderende doeleinden besteed (Landon & Graff, 2012). Waar overheden -door voedselbelasting gegenereerde- inkomsten bij voorkeur aan besteden wordt verder besproken in hoofdstuk 2.4.

2.3.2 Verminderde consumptie getaxeerde voedingsmiddelen

Voedseltaksen beogen evenzeer het reduceren van de consumptie van ongezonde voedingsmiddelen, dit als instrument in de strijd tegen overgewicht en obesitas. De effectiviteit van voedseltaksen wordt mede bepaald door de prijselasticiteit¹⁰. Hoe consumenten zullen reageren op prijswijzigingen is echter moeilijk in te schatten. Kiest de consument ervoor om minder gezonde producten te kopen, zodoende hij de (belaste) ongezonde producten kan betalen? Of zoekt de consument naar goedkopere vervangers van de belaste voedingsmiddelen, die nutritioneel gezien even onwaardig zijn? In beide gevallen wordt het effect van de belasting teniet gedaan.

De elasticiteit van de vraag naar de producten waarop de belasting van kracht is, speelt een cruciale rol. Onder andere inkomsten voor de overheid en de leveranciers, waaronder voedselproducenten, worden hier sterk door bepaald. Consumenten zullen minder naar ongezonde voedingsmiddelen grijpen wanneer een belasting goed ontworpen is. Hieronder verstaan we een taks die alle mogelijke alternatieve/vervangingsproducten in rekening brengt. Bovendien zorgt een effectieve voedselbelasting er ook voor dat consumenten meer geld zullen uitgeven dan gewoonlijk aan getaxeerde goederen. De overheid dient een dergelijke belasting echter goed op te volgen, aangezien andere vormen van consumptie verdrongen kunnen worden (Sassie & Devaux, 2012).

¹⁰ Prijselasticiteit: de reactie van de consument op prijswijzigingen (Sassie & Devaux, 2012; Winkler, 2011; Mytton, Clarke & Rayber, 2012). Veronderstelt dat de vraag naar een product zal dalen naarmate het meer kost (Havermans et al., 2011).

De invloed van de prijs van voedsel op gezondheid is een erg complexe materie. De effecten van voedseltaksen zijn allesbehalve eenduidig. Bij het bestuderen van relaties tussen prijsstijgingen, consumptiegedrag en werkelijke calorieopname op de gezondheid, blijkt er weinig wetenschappelijk bewijs te zijn (Traill et al., 2012).

2.4 INZET BELASTINGINKOMSTEN

Gezien de opbrengsten, die gegenereerd worden uit voedselbelastingen, opmerkelijk hoog kunnen zijn heeft de overheid diverse mogelijkheden om deze te besteden. Het meest vanzelfsprekend is om de belastinginkomsten uit voedsel te spenderen aan gezondheidsbevorderende initiatieven zoals de subsidie van gezond voedsel, alsook het aanbieden van educatieve voorlichtingscampagnes. Op deze manier zouden regressieve effecten weggewerkt kunnen worden. Hieronder een toelichting.

2.4.1 Subsidiëren gezond voedsel

In de strijd tegen het ongezonde consumentengedrag bij personen uit de lagere sociale klasse zou het effectief zijn voor hen drijfveren te creëren om gezonde voedingsmiddelen billijker te maken (Smeets, 2013).

Naast het opleggen van indirecte belastingen kan de overheid er ook voor kiezen om subsidies toe te wijzen aan producenten van goederen waarvan de overheid het verbruik wenst te stimuleren, in dit geval: het subsidiëren van gezonde voedingsmiddelen.

In plaats van het negatieve te bestraffen, wordt dan eerder gestreefd naar het stimuleren van het positieve (Smeets, 2013). Subsidies hebben, net zoals heffingen op voedsel, tot doel de consumptie van ongezonde voedingsmiddelen te verminderen door het gebruik van gezonde producten te stimuleren. Hierdoor zal deze maatregel tevens de prijsverhouding tussen producten wijzigen.

Gezien subsidies opgevat worden als ‘negatieve belastingen’ brengen zij logischerwijs tegenovergestelde resultaten met zich mee. De consumptie van gesubsidieerde voedingsmiddelen zal toenemen gezien de nieuwe, aangepaste marktprijs daalt (De Borger & Van Poeck, 2012).

Tot op heden bestaat er nog geen consensus over hoe groot een subsidie moet zijn om effectief te zijn. De prijselasticiteit van de vraag naar een bepaald voedingsmiddel dient hiervoor gekend te zijn, wat voor vele producten niet het geval is.

Aangenomen kan worden dat een subsidie voldoende groot moet zijn om effectief te worden bevonden. Nederlands onderzoek toonde aan dat mensen sneller geneigd zijn om meer voedingsproducten te consumeren, wanneer deze 10 tot 20% goedkoper worden aangeboden (Smeets, 2013).

Voor welke producten precies subsidies zouden moeten gegeven worden, is eveneens een moeilijk op te lossen vraagstuk. Er bestaat immers heel wat discussie over 'wat precies gezond is' (De Borger & Van Poeck, 2012). Het heffen van een voedseltaks, en het spenderen van de hieruit gegenereerde inkomsten aan de subsidie van groenten en fruit, zou leiden tot een jaarlijkse reductie van 6400 sterftes aan cardiovasculaire ziekten en kanker in het Verenigd Koninkrijk. Dat beweren Nnoaham, Sacks, Rayner, Mytton, en Gray (2009).

Tot op heden heeft echter nog geen enkele overheid een directe subsidie voor gezonde voeding toegekend (Smed & Robertson, 2012). De meeste inkomsten die voedseltaksen genereren zijn een verrijking van de nationale schatkist en worden zelden besteed aan gezondheidsbevorderende doeleinden. Voor de Amerikaanse staat West Virginia betekenen de opbrengsten van de frisdrankentaks een financiële ondersteuning van de medische- en tandheelkundige scholing. Tennessee spendeert de inkomsten uit haar frisdrankentaks aan wegen en verkeer (Yaniv, Rosin & Tobol, 2009).

In Europa tonen de Franse en Hongaarse overheden alvast het goede voorbeeld. Ze besteden een groot deel van de inkomsten uit hun nieuwe belastingen aan gezondheidspromotie en sociale zekerheid (Sassie & Devaux, 2012; Smed & Robertson, 2012). Zo is het toekennen van korting op groenten en fruit een hoopvolle interventiestrategie.

Uit een zes maanden durend gerandomiseerd onderzoek in Nederlandse supermarkten is gebleken dat korting op groenten en fruit voor een aanzienlijk verhoogde consumptie ervan zorgt. Een prijsvermindering van 50% op groenten en fruit leidde in de studie tot een toegenomen consumptie van 3,9 kilogram groenten en fruit per gezin per twee weken. In combinatie met bijkomende gezondheidseducatie, kwam het op een verhoogde consumptie van 5,6 kilogram neer.

Gezondheidseducatie op zich toonde geen significant effect. Om de effecten van bovengenoemde kortingen op lange termijn te kennen, is verder onderzoek aangewezen (Waterlander et al., 2013).

Dagevos & Munnichs (2007) betwijfelen echter of het subsidiëren van gezonde voedingsmiddelen de consumptie van ongezonde voedingsmiddelen automatisch zal doen afnemen. Studies, gevoerd door Havermans en collega's (2011) toonden aan dat een subsidie op gezond voedsel leidt tot een toenemende verkoop van dergelijke voedingswaren. De vraag naar calorierijke voeding nam echter niet af. Aangezien gezonde producten goedkoper worden, hebben mensen meer geld over om te spenderen aan ongezonde voeding. Vanuit dit opzicht geniet een vettaks de voorkeur boven het subsidiëren van gezonde voedingsmiddelen.

2.4.2 Educatieve voorlichtingscampagnes

Ter promotie van een betere gezondheid, en de hieraan gerelateerde verminderde kosten van de gezondheidszorg, is het heffen van een voedseltaks gebruikelijk wanneer de inkomsten hiervan gespendeerd worden aan de financiering van gezonde eet- en beweegprogramma's.

Volgens een Amerikaanse consumentenpeiling is 45% van de bevroegde volwassenen in de VS voorstander van een voedselbelasting op chips, boter en frisdrank, wanneer de overheid de inkomsten die dergelijke taks genereert zal gebruiken ter promotie van de algemene gezondheid. Dit onder vorm van educatieve campagnes en programma's zoals gezonde voeding op school, mediacampagnes en faciliteiten ter promotie van fysieke activiteit (Jacobson & Brownell, 2000; Brownell & Frieden, 2009; Yaniv, Rosin & Tobol, 2009).

Later, in hoofdstuk 5.1, wordt verder ingegaan op voedselvoorlichting en gezondheidscampagnes als alternatieve anti- obesitas oplossing.

2.4.3 Elimineren regressieve effecten

Een voedseltaks zal op meer steun van het publiek kunnen rekenen wanneer de overheid duidelijk aangeeft waarvoor zij de geïnde belastingen gebruikt of zal gebruiken. Wanneer de overheid haar belastinginkomsten uit voedseltaksen inzet om gezond voedsel te subsidiëren, zal haar bevolking de relatie zien tussen de belasting en de uitkeringen. Op deze manier zouden regressieve effecten geëlimineerd kunnen worden aangezien de kosten van gezond voedsel lager worden (Brownell & Frieden, 2009; Mytton, Clarke & Rayber, 2012).

3 VOEDSEL TAKSEN IN HET BUITENLAND

Als reactie op de heersende obesitasepidemie, kiezen steeds meer landen voor fiscale maatregelen (The European Public Health Alliance, 2012). Het belasten van ongezond voedsel en drank is een veelbesproken thema in heel wat landen (Sassie & Devaux, 2012). Voedseltaksen werden reeds in enkele Europese landen geïmplementeerd. Volgende subhoofdstukken verduidelijken de heersende voedseltaksen in de voornaamste landen namelijk Denemarken, Frankrijk, Hongarije, Roemenië en Finland.

3.1 DENEMARKEN

Denemarken koos er enkele jaren geleden voor om als eerste land een vettaks in te voeren (Mytton, Clarke & Rayber, 2012). Het resultaat van deze beslissing bleef echter uit, wat leidde tot afschaffing van de belasting op voedingsmiddelen met een verhoogde hoeveelheid verzadigde vetten. De zoetwarentax daarentegen is er nog steeds van kracht. In dit hoofdstuk wordt kort besproken welke taksen in Denemarken van kracht zijn/waren. Later, wordt in het praktisch gedeelte dieper ingegaan op de vettaks in Denemarken. Er wordt ook een vergelijking gemaakt met de voedseltaks in Finland.

3.1.1 Vettaks

Denemarken koos voor de officiële implementatie van een vettaks in oktober 2011 (Skatteministeriet, 2012; Landon & Graff, 2012; Sassie & Devaux, 2012; The European Public Health Alliance, 2012; Villanueva, 2011; Smeets, 2013; Smed & Robertson, 2012; Jensen & Smed, forthcoming).

Het hief een belasting op voedingsmiddelen die qua samenstelling een gehalte aan verzadigde vetten bevat dat groter is dan 2,3% (Villanueva, 2011; Landon & Graff, 2012; Landon, 2014; Smeets, 2013; Mytton, Clarke & Rayber, 2012; Jensen & Smed, forthcoming). Hieronder vielen voedingsmiddelen als snacks, kaas, vlees, margarine, eetbare oliën etc. (Mytton, Clarke & Rayber, 2012). Op binnenlandse en geïmporteerde levensmiddelen betaalde de Deense consument 16 kronen (equivalent aan 2,15 euro) per kilogram verzadigd vet (The European Public Health Alliance, 2012; Landon & Graff, 2012; Smeets, 2013; Mytton, Clarke & Rayber, 2012; Jensen & Smed, forthcoming). Dit was een prijsstijging van 30% voor een pakje boter en 8% voor een zak chips. Een liter olijfolie werd 7% duurder.

De Deense overheid verwachtte dat de vettaks jaarlijks meer dan 200 miljoen euro zou opbrengen. Bovendien werd verondersteld dat deze belasting voor een daling van 4% in de consumptie van verzadigd vet zou zorgen (The European Public Health Alliance, 2012). Omwille van jobverliezen, verhoogde consumptieprijzen, enorme administratieve kosten en inkopen in buurlanden, diende de Deense overheid de vettaks echter al snel weer af te schaffen (Skatteministeriet, 2012; Landon & Graff, 2012; Smeets, 2013; Winkler, 2011). Het volledige verhaal omtrent de vettaks in Denemarken wordt later in deel drie nog verder uitgediept.

3.1.2 Accijns op zoetwaren

In 2010 verhoogde het land ook zijn, reeds bestaande, accijnzen¹¹ op zoetwaren, chocolade, ijs en suikerhoudende dranken met 25% (Sassie & Devaux, 2012; Landon, 2014; Jensen & Smed, forthcoming).

¹¹ Accijns: een constante belasting per eenheid van het product (De Borger & Van Poeck, 2012; Brownell et al., 2009). Een accijns staat gekend als een belasting op bepaalde groepen van producten waaronder tabak, alcohol en benzine. Deze zijn vastgesteld op een niveau, hoger dan de algemene belastingen op de verkoop. Accijnzen kunnen geheven worden op een bepaald volume of gewicht van goederen alsook op hun waarde (in dit laatste geval spreken we van een ad valorem belasting). Voedingsgerelateerde accijnzen kunnen op diverse manieren geheven worden, namelijk als een belasting op:

- een bepaalde voedingsstof. Bijvoorbeeld verzadigd vet of suiker;
- een combinatie van nutriënten;
- op een categorie van voedingsmiddelen of dranken. Bijvoorbeeld frisdranken met suiker gezoet (Landon & Graff, 2012).

Voor ijs betaalden Denen 0,11 euro per kilogram meer. Suikerhoudende dranken kende een prijsstijging van 0,04 euro per liter en chocolade werd 0,48 euro per kilogram duurder (Landon & Graff, 2012; Sassie & Devaux, 2012; Jensen & Smed, forthcoming). Op kunstmatig gezoete frisdranken betaalde de consument vanaf 2010 0,04 euro per liter minder (Landon & Graff, 2012; Landon, 2014; Jensen & Smed, forthcoming).

3.2 FRANKRIJK

In Frankrijk werd een frisdrankentaks gerealiseerd. Deze blijkt tot op de dag van vandaag nog steeds effectief. Omwille hiervan is hij alsnog van kracht en overwegen vele landen nu ook over te schakelen op een belasting op frisdrank.

3.2.1 Frisdrankentaks

Vanaf 1 januari 2012 geldt in Frankrijk een frisdrankentaks (CMAJ, 2011; Landon & Graff, 2012; Food Ethics Council, 2012; Smeets, 2013; Mytton, Clarke & Rayber, 2012; Jensen & Smed, forthcoming). Deze is zowel van kracht op dranken met toegevoegde suikers als op dranken met kunstmatige zoetstoffen zoals vruchtensappen, water en koolzuurhoudende dranken met toegevoegde suikers (CMAJ, 2011; The European Public Health Alliance, 2012; Villanueva, 2011; Landon, 2014). Voor deze dranken betaalt de gemiddelde Fransman 0,072 euro per liter meer (CMAJ, 2011; Villanueva, 2011; Landon & Graff, 2012; Mytton, Clarke & Rayber, 2012).

Met de invoering van deze taks rekent de Franse overheid op een jaarlijkse opbrengst van 280 miljoen euro (Sassie & Devaux, 2012). Deze omzet zou ze deels toewijzen aan de Rijksdienst voor Sociale Verzekering van de Gezondheid. De andere helft zou ze gebruiken om algemene doeleinden te ondersteunen (Landon & Graff, 2012). Met de implementatie van een frisdrankentaks beogen de ministers ook enkele doelstellingen op nutritioneel vlak te realiseren. Binnen een termijn van vijf jaar willen ze onder andere het aantal Fransen dat dagelijks minder dan 12,5% energie via suikerhoudende voedingsmiddelen opneemt, verhogen. Het aantal kinderen dat dagelijks meer dan één glas frisdrank consumeert, wensen ze te verlagen met minstens 25% (Landon & Graff, 2012). Er werd reeds onderzoek gevoerd naar de voorlopige effecten van een belasting op frisdrank in Frankrijk. De grootste prijsstijgingen werden voorlopig gevonden op de goedkoopste dranken (Landon & Graff, 2012).

Naar aanleiding van de prijsstijging van frisdrank met 5% in januari 2012, daalde de omzet hiervan met 3,3% tussen januari en mei in 2012 (Landon & Graff, 2012). De impact van de prijswijzigingen op consumenten met lagere inkomens is tot op heden nog niet gekend. Verder onderzoek zal resultaten hieromtrent trachten te bekomen (Landon & Graff, 2012).

In tegenstelling tot het Deense publiek, staat de gemiddelde Fransman wel meer open voor een belasting op ongezonde voedingsmiddelen. Fransen zien in dat frisdranken geen gezonde optie zijn en accepteren omwille hiervan de frisdrank over het algemeen (Landon & Graff, 2012). De industrie bood echter wat meer weerwerk op de frisdrankentaks dan de Franse consument. Coca- Cola staakte haar plannen voor een eventuele uitbreiding, uit protest tegen de belasting (Landon & Graff, 2012).

3.3 HONGARIJE

De OESO rapporteerde in 2009 dat 19,5% van de Hongaren aan overgewicht leidt, maar liefst 16,5% is er obees. Hongarije kent bovendien het hoogste gemiddelde zoutverbruik per hoofd van de bevolking over de hele wereld. Mensen tussen 18 en 34 nemen er gemiddeld 7% van hun dagelijkse energie uit frisdrank op (Landon & Graff, 2012).

Bovengenoemde cijfers zetten de Hongaarse overheid aan tot ingrijpen (Villanueva, 2011). Sinds 1 september 2011 kent het land een zeer uitgebreid aanbod aan taksen (Holt, 2011; Landon & Graff, 2012; WHO, 2012; Mytton, Clarke & Rayber, 2012).

Het ingrijpen van de staat zorgde er voor een afremming van de consumptie van bepaalde bereide voedingsmiddelen met een hoog zout-, suiker- en/of cafeïnegehalte (Smeets, 2013; Jensen & Smed, forthcoming). In 2011 voerden ze immers een belasting in op bovengenoemde levensmiddelen, de zogenaamde 'junk food' belasting (Sassie & Devaux, 2012; Villanueva, 2011; Food Ethics Council, 2012; WHO, 2012). De Hongaarse overheid verhoogde ook zijn tarieven voor frisdrank en alcohol in 2012 (Landon & Graff, 2012). De grootte van de taks is voor elk product anders. Zo wordt er een belasting geheven van 0,016 euro per liter frisdrank. Op voorverpakte gezoete producten betalen de inwoners sedert 2011 0,33 euro per kilogram meer.

De prijs van zoute snacks werd met 0,67 euro per kilogram verhoogd en energiedranken kenden een prijsstijging van 0,84 euro per liter (Villanueva, 2011; Landon, 2014). De nieuwe maatregel is niet van kracht op basisvoedsel. Enkel voedingsmiddelen waarvan gezondere alternatieven beschikbaar zijn, zijn onderhevig aan de voedselbelasting (Landon & Graff, 2012).

De overheid stelt met deze voedselbelasting als voornaamste doel een gezonder voedingspatroon te stimuleren. Het beoogt de gegenereerde inkomsten te gebruiken voor gezondheidsbevordering (Landon & Graff, 2012; WHO, 2012). De taks werd geschat een overheidsinkomst te genereren van om en bij de 70 miljoen euro per jaar (Sassie & Devaux, 2012; WHO, 2012). De verwachte opbrengsten, welke ze zou besteden aan gezondheidszorg en het financieren van de economische crisis, waren echter heel wat lager dan initieel gehoopt (Sassie & Devaux, 2012; The European Public Health Alliance, 2012). De reden hiervoor veronderstelt ze deels te kunnen wijten aan een beduidende mate van belastingontduiking (Landon & Graff, 2012). Bovendien bracht deze taks behoorlijk wat jobverlies met zich mee. De meest recente gegevens tonen in de afgelopen tien jaar echter een vertraging aan van de obesitasepidemie in verschillende landen waaronder ook Hongarije, met nagenoeg stabiele prijzen (Sassie & Devaux, 2012). Cijfers, bekomen uit onderzoek door de Hongaarse industrie, tonen een daling aan van 33% van gezouten snacks. Dit de eerste zes maanden na implementatie van de voedseltaks. Ook de frisdrankconsumptie daalde aanzienlijk. Bij deze positieve evoluties dient echter wel de economische crisis die in Hongarije heerst in rekening gebracht te worden (Landon & Graff, 2012).

De gemiddelde Hongaarse consument beschouwt de belasting als een middel om inkomsten voor de overheid te genereren. Naar hun mening heeft het weinig te maken met het bevorderen van de volksgezondheid. Het effect op de prijs van voedingsmiddelen baart hen ernstig zorgen (Landon & Graff, 2012). Ook de industrie drukt zich erg kritisch uit over de voedselbelasting in Hongarije. Naar hun mening zullen de verwachte positieve effecten op de consumptie en gezondheid miniem zijn (Landon & Graff, 2012).

3.4 ROEMENIE

De helft van de Roemenen lijdt aan overgewicht en obesitas. Naar aanleiding van deze vaststelling, overwoog dit Balkanland in januari 2010 een uitgebreide voedseltaks op fastfood te introduceren. Binnen deze belasting zouden zowel hartige als zoete snacks getaxeerd worden zoals hamburgers, chips, frisdranken, etc. (The European Public Health Alliance, 2012). Slechts wanneer een dergelijke ‘fast food’ belasting degelijk geïmplementeerd wordt, zal deze tot positieve effecten leiden, zoals een daling in het aantal obesen. Naar de mening van een aantal Roemeense voedselexperts, stuurde de geplande heffing een verwarrende boodschap naar de consumenten, waardoor deze geen besef hadden van welke voeding gezond is en welke niet (Holt, 2010).

De Roemeense ‘fast food’ belasting zou één van de meest verregaande zijn in de wereld, gezien de meeste landen geen hartige gerechten taxeren. Omwille van deze gedurfde stap in het bestrijden van overgewicht, obesitas en andere voedingsgerelateerde ziekten ontving het land een open brief van de European Public Health Alliance (EPHA) om hen een hart onder de riem te steken (The European Public Health Alliance, 2012). De effectiviteit van de ‘fast food’-taks werd echter in vraag gesteld gezien enkel een selectieve groep voedingsmiddelen onderhevig zou zijn aan de belasting. Op kebab en pizza zou er bijvoorbeeld niet getaxeerd worden (Holt, 2010). Omwille hiervan besloten de Roemeense autoriteiten de ‘fast food’-taks uiteindelijk niet in te voeren (The European Public Health Alliance, 2012).

Ook de potentiële stijging van de voedselprijzen met 20% en het verlies van 36 000 werknemers in de voedselindustrie waren doorslaggevende factoren in het afgelasten van de belasting. Bovendien is Roemenië één van de armste landen binnen Europa. De gemiddelde Roemeen spendeert meer dan de helft van zijn inkomen aan (voornamelijk ongezond) voedsel. Wanneer men de prijzen verhoogt zal, volgens Roemeense voedselexperts, de situatie enkel hoger oplopen. De WHO beweert dat de voedselbelasting onopzettelijk een sterkere invloed zal uitoefenen op de meer kwetsbare groepen in de Roemeense bevolking. Een voedseltaks in Roemenië zou enkel effectief zijn in combinatie met een uitgebreide regeling omtrent voedings- en gezondheidsvoorlichting (Holt, 2010).

3.5 FINLAND

Omwille van het hoge cardiovasculaire risico dat vanaf 1972 werd vastgesteld in Finland, voerde de Republiek in de late jaren '70 reeds een nationale cardiovasculaire preventiestrategie in. Deze bleek effectief aangezien er een duidelijke daling van serum cholesterol en systolische bloeddruk bij beide geslachten vaststelbaar was (Vertiainen et al., 2000). Tot 1999 kende Finland een zoetwarentax, welke positief werd geëvalueerd (Jensen & Smed, forthcoming). De taks werd geheven op onder andere snoep, ijs, chocolade en cacao-producten (The European Public Health Alliance, 2012; Holt, 2011). De taks zorgde onder meer voor een verminderde consumptie van ongezonde snacks (Ministry of Finance, 2012; The European Public Health Alliance, 2014).

Finland heft sinds 2011 opnieuw accijnzen op frisdrank, ijs en snoep; in de volksmond beter bekend als de 'snoepbelasting' (Mytton, Clarke & Rayber, 2012; Jensen & Smed, forthcoming). Per kilogram product betaalden de inwoners 0,75 euro meer dan voordien. Brood, gebak en koekjes bleven echter vrijgesteld van taxatie (Ministry of Finance, 2010; Ministry of Finance, 2012; Ministry of Finance, 2013; Ministry of Finance, 2014; Sassi & Devaux; Landon & Graff, 2012; Food Ethics Council, 2012).

Begin 2012 werd de snoepbelasting verhoogd tot 0,95 euro per kilogram snoep en ijs (Ministry of Finance, 2012). De belasting is vrijgelijkaardig aan deze in Noorwegen en Denemarken (Auvinen, 2014). Op de toegenomen administratieve lasten na, kent de voedseltaks in Finland tot op heden geen problemen. Het succes van een zoetwarentax brengt perspectieven voor het uitgebreider taxeren in de toekomst.

In deel drie worden verklaringen gezocht voor het Finse succesverhaal, alsook de redenen voor het falen van de Deense vettaks.

Hieronder wordt een overzicht gegeven van de huidige accijnzen in Finland. Ook de potentiële implementatie van een suiker- en vettaks wordt besproken.

3.5.1 Frisdrankentaks

Sinds 2000 is de consumptie van frisdrank aanzienlijk gestegen in Finland (Ministry of Finance, 2012). In 2010 stelde de Finse overheid voor om de bestaande accijnzen op frisdranken te verhogen van 0,045 euro naar 0,075 euro per liter frisdrank (Sassie & Devaux, 2012; The European Public Health Alliance, 2012; Landon & Graff, 2012; Food Ethics Council, 2012). Kleinschalige productie¹² van snoep, ijs en frisdranken zouden vrijgesteld zijn van deze heffingen (Sassie & Devaux, 2012). Voor frisdranken is de belasting zeer vergelijkbaar met deze in verschillende andere EU-lidstaten. Frisdranken, onderworpen aan de heffingen, worden verwacht een prijsstijging te ondergaan tussen 0,5 en 5% (Ministry of Finance, 2010).

3.5.2 Ijs

De Finnen nuttigden de afgelopen jaren 13 tot 14 liter ijs per persoon (Ministry of Finance, 2012). Voor ijs blijkt de prijsstijging sterker te zijn dan deze voor snoep (Ministry of Finance, 2010).

3.5.3 Snoep

De voorbije jaren is de consumptie van snoep erg toegenomen in Finland. De gemiddelde Fin consumeert jaarlijks zo'n 14 tot 15 kilogram snoep, wat 4 tot 5 kilogram meer is dan in 1998 (Ministry of Finance, 2012). Naar schatting zal de prijs van snoep toenemen met circa 1 tot 15% (Ministry of Finance, 2010).

3.5.4 Frisdranken, ijs en snoep

De invoering van accijnzen op snoep en ijs in combinatie met een verhoging van de heffing op frisdranken wordt geschat een belastinginkomst te genereren die op jaarbasis 100 miljoen euro meer bedraagt dan voordien. De totale belastinginkomsten voor snoep, ijs en frisdranken zouden naar schatting jaarlijks zo'n 135 miljoen euro bedragen.

Voor 2011 zal deze, volgens berekeningen van de Finse overheid, op slechts 115 miljoen euro neerkomen. Aangezien de prijs per kilo ijs en snoep enorm varieert is het moeilijk de totale economische impact te ramen. Het staat wel vast dat de administratieve lasten voor producenten en importeurs van snoep en ijs aanzienlijk vergroten.

¹² Onder kleinschalige productie wordt een jaarlijkse productie van in totaal een maximum van 10 000 kilogram snoep of ijs of 50 000 liter frisdrank verstaan (Ministry of Finance, 2010).

De nieuwe heffing zal eerder invloed hebben op producten waarbij de prijs per kilogram laag is dan bij duurdere producten, waarbij de belastingdruk eerder gering zou zijn (Ministry of Finance, 2010).

3.5.5 Suikertaks

Tot op heden bestaat er in Finland nog geen belasting op suiker. In 2012 werd er wel een suikertaks- werkgroep opgericht (Auvinen, 2013). Concrete plannen tot implementatie van de suikertaks zijn er echter niet, gezien het tot op heden nog niet bewezen is of de suikertaks een sterkere impact zal hebben dan de huidige zoetwarentax (Auvinen, 2013; Ministry of Finance, 2013).

3.5.5.1 De Suiker- werkgroep

Finland beschikt over een werkgroep omtrent suiker, welke allerlei mogelijke opties inzake de suikertaks onderzocht (Auvinen, 2013). Ze analyseerde de effectiviteit van de huidige accijns op snoep en ging de mogelijkheden na om de belastinggrondslag, als alternatief voor de suikerbelasting, uit te breiden. Een positief geëvalueerde suikertaks zou mogelijks de belastinginkomsten voor de overheid vergroten alsook de consumptie van gezonde voeding (Ministry of Finance, 2013). Op 5 juli 2012 gaf de suikertaks- werkgroep een tussentijds verslag weer aan het Finse ministerie van Financiën. In het rapport besprak de werkgroep alle mogelijke fiscale modellen en de voorlopige besluiten, welke in november 2012 werden opgenomen in de eindconclusie.

De fiscale modellen omvatten onder andere een belasting mogelijks geheven op basis van het totale suikergehalte van voedingsmiddelen. De mogelijkheid tot verlenging en uitbreiding van de huidige accijns op snoep werd eveneens bestudeerd. Als laatste model onderzocht de werkgroep een combinatie van de twee bovengenoemde modellen (Ministry of Finance, 2012).

Bij de benadering van het eerste fiscale model, namelijk de belasting op basis van het suikergehalte, stelt de werkgroep voor om volgende voedingsmiddelen te belasten: sappen, frisdranken, snoep, suiker, zoete taarten en gebak, stroop, groenten en fruit die gekonfijt zijn met suiker en jam en melkproducten gezoet met suiker.

Het belasten van fruit, bessen en bewerkte groenten zou, volgens het advies van de werkgroep, de consumptie van gezonde voeding niet stimuleren. Ondanks het feit dat ze suiker bevatten zouden ze dus niet onderhevig zijn aan de suikerbelasting (Ministry of Finance, 2012). De uitbreiding van de snoepbelasting, het zogenaamde accijnsmodel, zou een aanvullende belasting kunnen zijn van de huidige accijnzen op snoep, ijs en frisdranken. In dit geval zouden ook zoete taarten, koekjes en gebak belast worden (Ministry of Finance, 2012). Bij het overwegen van een belastingheffing dienen de randvoorwaarden, zowel de nationale als deze van de EU-wet, in rekening gebracht te worden.

3.5.5.2 Conclusie

In november 2012 had de werkgroep haar vaststellingen klaar en deelde deze mee in haar eindconclusie. De werkgroep stelde dat gezondheidsproblemen niet alleen opgelost kunnen worden door het belasten van suiker. Naast het beperken van de suikerconsumptie, dient er ook aandacht besteed te worden aan de reductie van verzadigd vet en zout. Wanneer we duidelijke effecten op de gezondheid willen vaststellen, spelen ook andere instrumenten waaronder (voedings)aanbevelingen en wetgeving een belangrijke rol. De invloed van een suikerbelasting op het verbruik is volgens de werkgroep ook moeilijk te voorspellen. Suikerhoudende producten worden immers verwacht ingeruild te worden door andere ongezonde (zoute) snacks. Gezien de prevalentie van obesitas ernstig is toegenomen bij kinderen en jongeren, dient vooral hun consumptie van suikerhoudende producten positief beïnvloed te worden.

De huidige snoepbelasting blijkt wel een efficiënte alsook effectieve manier van controle te zijn, gezien deze belasting zich voornamelijk toewijdt aan voedingsmiddelen met een voedingswaarde die vooral aantrekkelijk zijn voor kinderen en jongeren. Binnen de werkgroep werd ook het optimale belastingniveau bestudeerd. Hierover deelden ze mee dat een lage belasting een beperkte impact zal hebben waardoor er ook geen controle is over de keuze van de consument. Wanneer het belastingniveau voldoende hoog is, kan er controle uitgeoefend worden en is een aanzienlijke verandering mogelijk van het verbruik door de binnenlandse voedselindustrie.

Zoals eerder vermeld heeft de werkgroep drie fiscale modellen vergeleken en beoordeeld op hun geschiktheid. Ten eerste is het combinatiemodel, de zogenaamde ‘mix’ van de belasting op basis van het suikergehalte en de uitbreiding van de bestaande snoepbelasting, het meest optimaal in termen van gezondheidsbevordering. In dit model wordt namelijk de belasting op bepaalde producten volgens suikergehalte opgedreven, waardoor de fabrikanten aangezet worden om de hoeveelheid suiker van bepaalde voedingsmiddelen te verminderen. Ten aanzien van het combinatiemodel, bestaat er onzekerheid over de overeenstemming met de EU-regels betreffende staatssteun (Ministry of Finance, 2013). Naar praktische uitvoering toe blijkt het accijnsmodel, de uitbreiding van de snoepbelasting, het meest geschikt. Niet onbelangrijk is op te merken dat de belasting op basis van het suikergehalte en het combinatiemodel een aanzienlijke administratieve last voor de belastingbetaler betekenen (Ministry of Finance, 2013). Aangezien de vraag bij mensen met een laag inkomen het meest reageert op fiscale veranderingen, zou het implementeren van een suikerbelasting de gezondheidsverschillen in de bevolking verkleinen. Een grotere proportie van het inkomen wordt gespendeerd aan voedsel bij mensen met een laag inkomen in vergelijking met mensen met een hoger inkomen. Het verhogen van voedselprijzen, door belastingen te heffen, zal de koopkracht van mensen met een laag inkomen sterker verminderen dan de koopkracht van mensen met een hoger inkomen (Ministry of Finance, 2013).

3.5.6 Vettaks

Tot 1994 kende Finland een vetbelasting, de "ravintorasvavero", een zogenaamde accijns op margarine. De toetreding tot de Europese Unie in 1995, betekende meteen ook het einde van deze belasting (Auvinen, 2013; Suutarinen, 2013). Er zijn echter geen plannen om een echte vettaks in te voeren in Finland, deze zijn er ook nooit geweest (Auvinen, 2013).

3.6 ANDERE LANDEN

In andere Europese en niet- Europese landen werden voedseltaksen tevens in overweging genomen. Hieronder een weergave van de stand van zaken in de Verenigde Staten, Ierland, Noorwegen, het Verenigd Koninkrijk, Italië en Oostenrijk.

3.6.1 Verenigde Staten van Amerika

De overheid in de VS heft accijnzen, de zogenaamde ‘sin taxes’ of ‘zondetaksen’, op producten die zij als moreel of sociaal verwerpelijk achten zoals tabak, alcohol, etc. (Creighton, 2010). Deze taksen zijn gekend vaak (hoger) geheven te worden in tijden van laagconjunctuur. Ze worden gerechtvaardigd omdat ze pogen inkomsten voor de overheid te genereren alsook de consumptie van ongezonde goederen te bestraffen (IRS, 2013; Creighton, 2010). De zondetaks is het nieuwste wapen van de Amerikaanse overheid tegen de huidige obesitasepidemie die in de VS, nog meer dan in de rest van de wereld, heerst (Creighton, 2010). Zo’n 23 staten namen reeds accijnzen aan op suikerhoudende frisdrank (Food Ethics Council, 2012; Mytton, Clarke & Rayber, 2012). Van dergelijke dranken is gekend dat ze verantwoordelijk zijn voor ongeveer 10-15% van de totaal opgenomen calorieën bij jongvolwassenen in de VS (Creighton, 2010; Landon & Graff, 2012).

Maar liefst 35 Amerikaanse staten gebruiken een SSSDs taks¹³ (Landon & Graff, 2012; Brownell & Frieden, 2009). De grootte van de taksen varieert tussen 1 en 8 % (Food Ethics Council, 2012; Mytton, Clarke & Rayber, 2012). In oktober 2011 gaf de eerste minister aan de vettaks, die toen van kracht was in Denemarken, ook te overwegen (Jensen & Smed, forthcoming). Concrete maatregelen voor de implementatie werden er echter nog niet genomen (The European Public Health Alliance, 2012).

3.6.2 Ierland

De Ierse minister van Volksgezondheid, Dr. James Reilly, maakte in september 2011 bekend dat het de implementatie van een suikerbelasting op dranken die toegevoegde suikers bevatten, overwoog. Ierland telt immers 180 000 mensen met diabetes (The European Public Health Alliance, 2012).

¹³ SSSDS taks: belastingen, toegepast op specifieke productcategorieën, op onder andere suikerproducten, ijs en met suiker gezoete frisdranken (Landon & Graff, 2012; Landon, 2014).

Het land voerde ook een studie uit naar het effect van een frisdrankentaks op obesitas. Deze bedroeg 10% op met suiker gezoete dranken. Er werd een reductie van 2,1 kcal per persoon per dag vastgesteld, een klein maar significant effect (Landon, 2014).

3.6.3 Noorwegen

Sinds 1981 heerst er een belasting op suiker en chocolade in Noorwegen (The European Public Health Alliance, 2012; Holt, 2011; Landon & Graff, 2012; Food Ethics Council, 2012; Mytton, Clarke & Rayber, 2012). Het land hanteert ook een taks op frisdranken met zoetstoffen en toegevoegde suikers (Robertson, Lobstein, & Knai, 2007).

3.6.4 Verenigd Koninkrijk

Ook in het Verenigd Koninkrijk overweegt de overheid sterk de implementatie van een frisdrankentaks (The European Public Health Alliance, 2012). Dit is niet verwonderlijk aangezien meer dan 60% van de volwassen bevolking er aan overgewicht of obesitas lijdt. 20% kampt werkelijk met obesitas (Landon & Graff, 2012). Echter, dat het heffen van belastingen op frisdranken niet eenvoudig is, werd in het Verenigd Koninkrijk reeds vastgesteld. Volgens Brits onderzoek is de consumptie van frisdrank erg inelastisch. Een taks van 10% zou slechts een daling van 4,6% in frisdrankaankoop veroorzaken, wat een kleine reductie van 7,5 milliliter van het dagelijkse frisdrankverbruik per persoon betekent. Frisdrank is dus erg gegeerd. Voedseltaksen op ‘populaire’ voedingsmiddelen staan garant voor verzet, van zowel producenten als consumenten. Bijvoorbeeld, wanneer consumenten bereid zijn 950% extra te betalen voor hun voorkeursproduct, zal een taks van 10% hun koopgedrag niet veranderen (Winkler, 2011).

Gezien het gebrekkig bewijs van de effectiviteit ervan, zal een frisdrankentaks in het Verenigd Koninkrijk er niet gauw komen (Winkler, 2011).

3.6.5 Italië

In 2012 bestond er discussie in Italië omtrent het al dan niet implementeren van een frisdrankentaks, naar het Franse voorbeeld. Tot op heden werd er echter nog niets concreet ondernomen (The European Public Health Alliance, 2012).

3.6.6 Oostenrijk

Oostenrijk tracht ongezonde eetgewoonten aan te pakken door een verbod op transvetten uit te vaardigen (The European Public Health Alliance, 2012).

4 ALTERNATIEVE ANTI-OBESITAS OPLOSSINGEN

In hoofdstuk twee en drie werden voedseltaksen uitvoerig besproken. Het heffen van accijnzen op voedingsmiddelen is slechts één van de mogelijke oplossingen in de strijd tegen obesitas. Maar bieden voedselvoorlichting en gezondheidscampagnes geen antwoord? In hoofdstuk 2.4.2 werd reeds aangegeven dat overheden geïnd belastinggeld uit voedseltaksen kunnen besteden aan dergelijke campagnes. Wat als we gezondheidszorgkosten gaan internaliseren? En hoe zit het met de effectiviteit van het rechtstreeks belasten van obesitas(gerelateerde activiteiten)? Volgende subhoofdstukken trachten hier duidelijkheid over te scheppen.

4.1 VOEDSELVOORLICHTING EN GEZONDHEIDSCAMPAGNES

In Europa investeerden overheden de afgelopen jaren reeds behoorlijk in preventiecampagnes ter promotie van gezonde eet- en bewegingsgewoonten. Dit was zichtbaar op allerlei manieren. Via verschillende media werden mensen aangemoedigd hun leefgewoonten te verbeteren. Artsen namen hierbij een rol in door patiënten met overgewicht of obesitas te sensibiliseren en te motiveren tot reductie van hun lichaamsgewicht. Ondanks de inspanningen bleven resultaten uit. Niet minder dan 60% van de participanten aan de consumentenpeiling van EATWELL¹⁴ is van mening dat de sociale omgeving een belangrijke rol speelt in het uitblijven van resultaten van informatiecampagnes (Finoulst, Verbeke & Vankrunkselven, 2011). De ‘sociale multiplier’, die mensen bijna letterlijk aanzet tot (over)consumptie van vetrijke voedingsmiddelen, heeft een groot aandeel in de verspreiding van overgewicht en obesitas zowel in sociale netwerken als binnen huishoudens (OESO, 2010).

Het merendeel van de deelnemers aan het EATWELL- onderzoek roept de overheid op om meer actie te ondernemen ter bestrijding van de obesitasepidemie. Gezondheidsinterventies voor kinderen komen in de studie als meest populaire maatregel naar voor. In België vraagt zo’n 80% van de participanten om in scholen verplichte leerprogramma’s over gezonde voeding in te voeren.

¹⁴ EATWELL consumentenpeiling: internationaal gevoerd in 2011. Het betrof een breed opgezette studie die via online samples de potentiële acceptatie van voedingsgerelateerde beleidsmaatregelen in vijf Europese landen (namelijk Denemarken, België, Italië, Polen en Groot-Brittannië) trachtte te achterhalen (Finoulst, Verbeke & Vankrunkselven, 2011).

Naar de mening van 70% van de Belgen zou de voedingswaarde van maaltijden in elke school gereguleerd moeten worden (Finoulst, Verbeke & Vankrunkselven, 2011; OESO, 2010).

Over het algemeen wordt voedingsvoorlichting aanschouwd als een doeltreffend middel in de strijd tegen overgewicht en obesitas. Het wordt verondersteld te leiden tot gezondere en meer evenwichtige eetgewoonten aangezien dergelijke voorlichting de kennis en de houding ten aanzien van voedsel positief tracht te bevorderen. Hierbij wordt er van uit gegaan dat een ongezonde levensstijl veroorzaakt wordt door het feit dat consumenten niet weten wat gezond is. Onderwijs en informatie bieden over gezonde voeding, alsook gezonde opties aantrekkelijk maken zijn een must (OESO, 2010). Voedselvoorlichtingen houden vaak te weinig rekening met het feit dat mensen zich wel bewust zijn van hun ongezond eetgedrag, maar ze hun tijdelijk genot dat ze uit voedsel halen toch de voorkeur geven, een werkelijk ‘zelfbeheersingsprobleem’.

Er kan geconcludeerd worden dat massamediale voedselvoorlichting, wanneer deze duidelijk en eenvoudig wordt gegeven, effectief is om mensen meer bewust te maken van gezonde voeding. Idealiter wordt voedselvoorlichting gegeven in combinatie met een aanpak die meer aansluit bij de belevingswereld van de consument. Eetgedrag wordt immers niet enkel bepaald door keuzes die het individu maakt. Ook fysieke en sociale omgevingsfactoren hebben hierin een aandeel (Dagevos & Munnichs, 2007; OESO, 2010; Havermans et al., 2011).

Naast voedselvoorlichting maken overheden ook gebruik van (bredere) gezondheidscampagnes. Communicatie via de media en andere sociale marketing tools worden door voorlichtingscampagnes benut om zowel de individuele als de maatschappelijke kennis over gezonde leefstijl- en voedingsgewoonten te verbeteren. Dit met het oog op het bestrijden van de stijgende obesitascijfers. Er werden reeds diverse analyses uitgevoerd rond de effectiviteit van voorlichtingscampagnes over groenten en fruit. EATWELL deed hieromtrent wetenschappelijk onderzoek in het Verenigd Koninkrijk, Spanje en Denemarken.

Uit de evaluaties bleek dat er een toename is van zowel kennis als het bewustzijn omtrent gezonde voeding. Gezondheidsindicatoren als lichaamsgewicht, cholesterol en bloeddruk kenden eveneens een positief verloop. Bij deze vaststellingen dient echter wel vermeld te worden dat publieke informatiecampagnes gepaard gaan met maatregelen ter bevordering van de beschikbaarheid. Denk hierbij aan schoolcampagnes waar vijf stukken fruit per week worden aangeboden. Over het algemeen worden publieke gezondheidscampagnes als kosteneffectief beschouwd. Dit toonden interventies in diverse OESO- landen reeds aan. De ‘zoutcampagne’ in het Verenigd Koninkrijk is hier een mooi voorbeeld van. Het gebruik van voorlichtingscampagnes zal op lange termijn gezond gedrag positief ondersteunen maar blijkt, zoals eerder aangegeven, het meest effectief in combinatie met andere maatregelen als beschikbaarheid (Traill et al., 2012).

4.2 INTERNALISEREN GEZONDHEIDSZORGKOSTEN

Bij het overschouwen van mogelijke oplossingen ter bestrijding van de overgewicht-/obesitasepidemie, komt als voornaamste antwoord “gezondheidszorgkosten intern maken aan individuen, wanneer deze keuzes maken over hun levensstijl” naar voor. Het systeem van de private gezondheidsverzekering past dit toe door gebruik te maken van het principe dat mensen met een minder gezondheidsbevorderende levensstijl hogere premies moeten betalen dan mensen met een positieve levensstijl. Hierbij maken verzekeringsmaatschappijen een duidelijk onderscheid tussen verzekerden aan de hand van allerlei criteria en houden dus niet enkel voedingsgewoonten in rekening. Op deze manier is elk individu verantwoordelijk voor zijn/haar keuzes omtrent voeding en leefstijl (Stastny).

4.3 BELASTEN OBESITAS

Een andere mogelijke, meer directe, aanpak ter bestrijding van obesitas is het belasten van obesitas zelf. Eenvoudigweg, hoe zwaarlijviger een individu is of hoe groter de hoeveelheid lichaamsvet, hoe meer hij of zij zal betalen ter compensatie van de hogere last die hij of zij uitoefent op de gezondheidszorg (Stastny; Villanueva, 2011; Mytton, Gray, Rayner & Rutter, 2007). Het gebruik van dergelijke vorm van taxatie is echter moeilijk te rechtvaardigen aangezien er meerdere mogelijke redenen bestaan voor een verhoogde hoeveelheid lichaamsvet (Griffith & O’Connell, 2010).

4.4 BELASTEN OBESITASGERELATEERDE ACTIVITEITEN

Tot slot wordt het belasten van activiteiten die tot overgewicht/obesitas leiden aangehaald. Onder deze ‘obesitasgerelateerde activiteiten’ worden voornamelijk eten en inactiviteit verstaan. Afgezien van de praktische problemen die het met zich meebrengt, biedt een voedseltaks in dit opzicht een goede oplossing (Stastny).

5 DISCUSSIE

Voedseltaksen kunnen volksgezondheid verbeteren. Bewijs hiervoor werd, echter in beperkte mate, al geleverd. Om een significant effect op bevolkingsniveau te kunnen waarnemen, moet een voedseltaks groot genoeg zijn. Beleidsmakers suggereren een minimumbelasting van 20% tot 25% (Mytton, Clarke & Rayber, 2012; Giesen et al., 2011).

Er rijzen echter ook heel wat vragen omtrent het heffen van voedseltaksen. Velen zijn het oneens of, ter promotie van de volksgezondheid, enkel voedsel belast moet worden. Er zijn immers heel wat factoren, waaronder beweging, die hier een invloed op uitoefenen. Bovendien dient de omgeving aangepast te worden, niet enkel het individueel gedrag moet veranderen. Tegenstanders geven aan dat fiscale interventies in de strijd tegen slechte voedingsgewoonten een bijdrage zullen leveren aan het (verder) vergroten van de economische ongelijkheid in de samenleving (Tiffin & Salois, 2011).

Bij het gebruik van fiscale middelen bestaat er nog twijfel over welke methode de meest effectieve is. Kiezen we voor belastingen op zout, suiker of vet? Gaat de voorkeur uit naar het belasten van voedingstoffen of moet er geopteerd worden voor heffingen op het eindproduct (Mytton, Clarke & Rayber, 2012)? Deze vragen versterken de nood aan wetenschappelijk bewijs omtrent voedseltaksen (Smeets, 2013). Wel staat vast dat voor de implementatie van een voedseltaks moet nagegaan worden hoe de bevolking tegen dergelijke maatregel aankijkt. Indien een voedseltaks -zowel door de bevolking als op politiek vlak- een warm onthaal kent, kan de economische haalbaarheid nagegaan worden.

DEEL 2: METHODOLOGIE

1 PROBLEEMSTELLING EN DOELSTELLING

Het aantal mensen met overgewicht/ obesitas is de laatste jaren wereldwijd immens toegenomen. Overheden, in verschillende landen, trachten in te grijpen. Dit doen ze aan de hand van allerlei maatregelen waaronder voedseltaksen, of door meer specifiek te grijpen naar een vettaks. In Denemarken werd zo'n vettaks ingevoerd, om deze na iets meer dan een jaar alweer af te schaffen. Volgens de Deense regering heeft de vettaks geleid tot extreem hoge prijzen en mogelijk tot ontslagen in de voedingsindustrie. Onder andere in Finland bleek de invoering van een voedselbelasting echter wel effectief.

In de literatuurstudie werd reeds de impact van een vettaks op economisch vlak nagegaan. De reactie van de industrie hierop werd eveneens bestudeerd. Uit de argumenten voor en tegen de vettaks, werd de effectiviteit en dus de wenselijkheid ervan afgeleid.

Het voornaamste doel van deze kwalitatieve case study is het vergelijken van de vettaks tussen Denemarken, waar de vettaks na een jaar werd afgevoerd, en de voedseltaks in Finland, welke wel effectief bleek te zijn.

De onderzoeksvraag is de volgende:

Waarom werd de vettaks in Denemarken afgeschaft en kan een voedseltaks in Finland wel behouden worden?

Bijkomende vragen:

Welke gevolgen bracht het invoeren van een vettaks in Denemarken met zich mee? Nam Denemarken System thinking in overweging vóór de implementatie van de vettaks?

2 ONDERZOEKSMETHODE

Een vergelijkende kwalitatieve case study tussen Denemarken en Finland werd opgezet om antwoord te bieden op de onderzoeksvraag. Er werd een literatuurstudie uitgewerkt, aangevuld met gestructureerde interviews. De interviews werden afgenomen via mail met Deense en Finse autoriteiten.

Aan deze kwalitatieve case study namen in totaal vier personen deel. Ter representatie van de Deense autoriteiten werd een interview via mail afgenomen met Professor Jorgen Dejgard Jensen. Hij is werkzaam als hoofddocent aan de Universiteit van Kopenhagen en tevens als econoom in het Instituut voor Voeding en Onderzoekseconomie. In Finland werd elektronisch contact opgenomen met Niina Suutarinen, Veli Auvinen en Iina Condo, drie economisten werkzaam in de ‘tax payers association’. Er werd hen allen verschillende vragen gesteld omtrent de vettaks in Denemarken alsook over de heersende voedseltaksen in Finland. De vragen peilden telkens naar opinie, visie en suggesties omtrent huidige en voorgaande maatregelen in verband met voedsel- en vettaksen. De antwoorden op de (open) vragen, werden rechtstreeks verwerkt in de tekst.

DEEL 3: RESULTATEN

1 DENEMARKEN

Denemarken was het eerste land om haar bevolking een taks op te leggen op bepaalde voedingsmiddelen met verzadigde vetten (Gwozdz, 2011; Smed, 2012; Jensen & Smed, forthcoming; Landon & Graff, 2012; SKAT, 2011; TAX.DK, 2012; Food Ethics Council, 2012; Jensen & Smed, forthcoming).

Na heel wat -voordien afgewezen- voorstellen, werd de finale versie tot implementatie van een vettaks, ook wel gekend als Fat Taks Act (FAL), goedgekeurd door het Deense parlement op 17 maart 2011 (Petkantchin, 2013). Officieel voerde Denemarken de vettaks in op 1 oktober 2011 (Food Ethics Council, 2012; Smeets, 2013; Smed & Robertson, 2012; Jensen & Smed, forthcoming).

Het voorstel tot implementatie van deze heffing kende echter heel wat weerwerk. De oppositie zag het nut van de vettaks niet in aangezien er heel wat extra administratieve kosten bij komen kijken, de voordelen van implementatie erg vaag zijn, er weinig eenduidigheid is over welke producten al dan niet getaxeerd worden en de effecten ervan vrij onvoorspelbaar zijn (Skatteministriet, 2011; Gwozdz, 2011). Deze laatste zijn per slot van rekening gebaseerd op modelvoorspellingen. Om deze redenen werd de taks in 2010 initieel (nog) niet doorgevoerd (Smed, 2012).

De vetbelasting werd ingevoerd als onderdeel van een bredere fiscale hervorming van het Deense belastingsysteem (Smed & Robertson, 2012; Petkantchin, 2013; Jensen & Smed, forthcoming). De algemene doelstelling hierbij was het verlagen van de inkomstenbelastingsdruk en de financiering door onder andere het verhogen van milieu- en energiebelasting, alsmede een toename van de gezondheidsbelasting (Smed & Robertson, 2012; Petkantchin, 2013; Jensen & Smed, forthcoming). De verlaging van de inkomstenbelasting zou een sterkere economische prikkel vormen om mensen aan te zetten deel te nemen aan de arbeidsmarkt. Het zou gefinancierd worden door een toename van een aantal belastingen, die kan worden beschouwd om het milieu of de volksgezondheid te verbeteren, binnen een ecologisch deel waaronder bijvoorbeeld de belastingen op energie. Aan de kant van de volksgezondheid, waren er hogere belastingen op frisdranken, snoep en verzadigd vet.

De andere belastingen bestonden reeds vooraf, de belasting op verzadigd vet was een nieuwe ‘uitvinding’ (SKAT, 2011; TAX.DK, 2012; Smed, 2012; Jensen, 2013).

De Deense schatkist plande om het effect en de implementatie van de wet omtrent de invoering van de vettaks na één jaar te herevalueren en aan te passen waar nodig. In elk van deze evaluaties beoogden ze de maatschappelijke baten, in termen van lagere kosten voor de gezondheidszorg, en een verhoging van de algemene gezondheid van de bevolking af te wegen tegen de potentiële administratiekosten en eventuele andere kosten van getroffen bedrijven (Smed, 2012).

De implementatie van de taks focuste hoofdzakelijk op het reduceren van de consumptie van boter en aanverwante goederen (Smed, 2012; Landon & Graff, 2012). Om deze doelstelling te verwezenlijken werd in 2003 vooreerst een maatregel getroffen die het verbod op het gebruik van transvetzuren oplegde (Landon & Graff, 2012). Als doel voor het invoeren van de vettaks, gaf de Deense overheid aan hiermee de consumptie van verzadigd vet in de gehele Deense populatie te verminderen en op deze manier de prevalentie van voedingsgerelateerde ziekten (waaronder obesitas) te doen dalen. Dit zou, logischerwijs, een verhoging van de levensverwachting en dus een betere algemene gezondheid van de Deense bevolking met zich meebrengen (Smed, 2012; Smed & Robertson, 2012).

Er werd verwacht dat de vettaks tot een reductie van 8% in consumptie van verzadigde vetten zou leiden (Smed & Robertson, 2012). Bovendien werd verondersteld dat de inkomsten van deze heffing jaarlijks 160 miljoen euro zou genereren (Landon & Graff, 2012; Smed & Robertson, 2012). De vettaks in Denemarken zorgde echter niet voor de verwachte resultaten. In november 2012 werd de Deense bevolking meegedeeld dat de taks, amper één jaar na de implementatie ervan, alweer werd afgevoerd.

Er wordt heel wat gespeculeerd omtrent de redenen van de afschaffing. De voornaamste oorzaken die tot een afvoering van de vettaks leidden, zijn de verhoogde administratieve kosten bij Deense bedrijven, het groot aantal jobbedreigingen, de gestegen consumptieprijzen en tot slot de gestegen Deense consumpties in buurlanden als Zweden en Duitsland (Skatteministeriet, 2012; Landon & Graff, 2012).

1.1 GROOTTE VETTAKS

De vettaks is een belasting, betaald per kilogram verzadigd vet, op vlees, zuivelproducten (exclusief consumptiemelk) en dierlijke vetten, eetbare oliën en vetten, margarine en smeerbare varianten (Petkantchin, 2013). Alle soorten melkdrank zijn vrijgesteld van taxatie (Smed, 2012; Landon & Graff, 2012; Jensen & Smed, forthcoming). Aangezien de vooropgesomde voedingsmiddelen eveneens aanzien worden als grondstoffen, zal er ook een taks geheven worden wanneer de inhoud van verzadigd vet 2,3 gram per 100 gram of meer bedraagt ($\geq 2,3\%$) (Petkantchin, 2013; Jensen & Smed, forthcoming). De reden voor de keuze van deze cutoff- waarde is tot op heden ongekend (CMAJ, 2011; Smed, 2012; Stafford, 2012; Landon & Graff, 2012; Food Ethics Council, 2012; Smeets, 2013).

De Deense heffing was van kracht op het vetgehalte bij de productie van een voedingsmiddel en niet op het vetpercentage van het eindproduct (Smeets, 2013). Een pakje boter werd maar liefst 30% duurder en één liter olijfolie onderging een prijsstijging van 7%. De Deense consument betaalde, na invoering, 2,15 euro per kilogram verzadigd vet, equivalent aan 16 Deense Kronen per kilogram (CMAJ, 2011; Smed, 2012; Alemanno & Carreño, 2011; Stafford, 2012; Landon & Graff, 2012; Food Ethics Council, 2012; Smeets, 2013; Petkantchin, 2013; Jensen & Smed, forthcoming). Deze maatregel zou een reductie in de consumptie van boter(bevattende producten) met zich meebrengen. Er dient echter in rekening gebracht te worden dat Denen hierdoor niet enkel zullen kiezen voor gezonde producten, maar ook ongezonde substituten van deze gezonde voedingsmiddelen. Vleesproducten kenden slechts een beperkte prijsstijging. De belasting zou neerkomen op een meerbetaling van 0,12 euro op één kilogram gehakt (Landon & Graff, 2012).

Er werd niet enkel een vettaks geheven op Deense voedselproducten, ook voedingsmiddelen uit het buitenland, die geconsumeerd worden in Denemarken, waren onderworpen aan de vettaks op hetzelfde niveau. Ze was dus van kracht voor zowel geïmporteerde als voor niet-geïmporteerde goederen (Smed, 2012). Producten, geproduceerd door zelfstandigen met een jaarlijkse omzet kleiner dan 6700 euro (50 000 Deense Kronen), alsook producten voor export zijn echter een uitzondering op deze regel (Smed, 2012; Landon & Graff, 2012; Landon & Graff, 2012; Jensen & Smed, forthcoming).

In Denemarken geldt daarenboven een belastingvrijstelling voor gezonde producten in combinatie met een 30% taks stijging op ongezonde producten. De Value Added Tax (VAT)¹⁵, beter gekend als de BTW, bedraagt 25% (McColl, 2009).

1.2 OORZAAK/ REDEN INVOERING VETTAKS

De voornaamste reden voor het invoeren van een voedselbelasting was voor Denemarken het genereren van inkomsten (Smed, 2012). Maar de Deense overheid was ook bezorgd om het toenemend aantal (voedingsgerelateerde) chronische ziekten, van de voorbije twintig jaar. Denemarken kent immers een verhoogde prevalentie van gezondheidsproblemen waaronder overgewicht, obesitas en andere comorbiditeiten, als gevolg van een ongezond voedingspatroon (Jensen & Smed, forthcoming; Smed, 2012).

Volgens cijfers, vrijgegeven door de OESO, was zo'n 13,5 % van de Deense populatie in 2011 obees. Hiermee is Denemarken een van de minst obese Europese landen (Smed, 2012). Het aantal personen met overgewicht of obesitas is de laatste jaren echter enorm toegenomen, onder andere omdat de prijs van (voornamelijk) energierijk voedsel relatief laag is geworden. Ook de hoeveelheid sedentair werk is toegenomen (Smed, 2012). Ondanks het feit dat de Deense bevolking een relatief goede kennis heeft over de algemene voedingsaanbevelingen (Andersen, 2009), zijn er enkele subgroepen binnen de populatie waarbij er nog een gebrek is aan de nodige vaardigheden en middelen om een gezonde keuze te kunnen maken alsook het kunnen bereiden van deze gezonde keuze. Verder zijn er nog educatieve verschillen vast te stellen (Smed, 2012).

Bovenvermelde argumenten kunnen een reden zijn waarom de gemiddelde Deen klaarblijkelijk toch nog te veel suiker en verzadigd vet opneemt (Smed, 2012). De vetconsumptie steeg de afgelopen jaren in Denemarken. Zo'n 80% Denen zou meer verzadigd vet opnemen dan aanbevolen in de algemene voedingsrichtlijnen.

In vergelijking met de piek van overmatig gebruik van verzadigde vetten tussen 1958 en 1999, is er echter wel een daling van 43% waar te nemen (Petkantchin, 2013). De overmatige opname van verzadigd vet, in combinatie met fysieke inactiviteit, wordt geacht zo'n 3,7% van alle sterftes in het land te veroorzaken (Smed, 2012).

¹⁵ VAT: synoniem voor ad valorem belasting, een procentuele belasting op de waarde van het product (De Borger & Van Poeck, 2012).

Denemarken heeft een publiekelijk gefinancierd zorgstelsel. Negatief gezondheidsgedrag brengt naast de individuele kosten voor personen ook enorme kosten mee voor de samenleving. In 2008 richtte de Deense overheid een preventiecomité op met het oog op het verminderen van deze grote kosten, voor zowel het individu als voor de samenleving. Het comité stelde als voornaamste doel om de gemiddelde levensverwachting de komende tien jaar te verhogen met drie jaar. Bovendien trachtte het op deze manier de gezondheidstoestand op latere leeftijd te verbeteren. In 2009 bracht het comité 52 aanbevelingen uit, welke bestonden uit een verhoogde belasting op sigaretten, alcohol, suikerproducten en verzadigde vetten (Smed, 2012).

1.3 GEVOLGEN VETTAKS

De vettaks in Denemarken zorgde voor een jaarlijkse omzet van om en bij 160 miljoen euro (Smed & Robertson, 2012). De jobverliezen in de voedselindustrie, de enorme inflatie alsook de toevlucht naar buitenlandse markten en de verslechterde concurrentie van importproducten wogen echter niet op tegen dit profijt. Eerstvolgende subhoofdstukken bespreken alle gevolgen van de vettaks in Denemarken.

1.3.1 Financiële gevolgen

1.3.1.1 Publieke sector

De staatskas zou stijgen met 200 miljoen euro (vettaks, 2011; The Danish Folketing, 2010). In totaal zou het geheel aan belastingen zorgen voor jaarlijks 2,75 miljard Deense Kronen (370 miljoen euro) aan inkomsten voor de staat (uit sigaretten, suiker en vet). De vettaks alleen zou naar verwachting goed geweest zijn voor een opbrengst van iets meer dan 1,2 miljard Deense Kronen (160 miljoen euro) per jaar (Smed & Robertson, 2012). Dit is een geschatte extra kosten voor elk huishouden van ongeveer 550 Deense Kronen (74 euro) per jaar (Smed, 2012; Smed & Robertson, 2012).

1.3.1.2 Commerciële sector

De taks werd doorrekend naar de gebruikers. Er werd geen rechtstreekse invloed verwacht op entiteiten. De commerciële verkoop zou wel dalen aangezien er een verminderde consumptie van 4% werd verwacht (The Danish Folketing, 2010). De vettaks bracht een bijkomende kost met zich mee (Petkantchin, 2013).

1.3.2 Administratieve gevolgen

Aan de hoeveelheid, de complexiteit en de kost van het administratieve werk dat een vettaks met zich meebrengt, werd eveneens onvoldoende aandacht besteed (Petkantchin, 2013).

1.3.2.1 Publieke sector

De Deense regering was zich van bij het ontwerp van de vettaks reeds bewust van de administratieve kosten (Smeets, 2013). Ze schatte een eenmalige kost van om en bij de 500 000 Deense Kronen (67 000 euro) te hebben. Met betrekking tot de werkelijke implementatie van de vettaks in 2011 bedroeg de eenmalige kost 2,4 miljoen Deense Kronen (circa 320 000 euro). De lopende bedrijfskosten zouden jaarlijkse 6 miljoen Deense Kronen (zo'n 800 000 Euro) belopen (The Danish Folketing, 2010).

1.3.2.2 Commerciële sector

Voedselproducenten- en retailers gaven aan dat ze, als gevolg van de vetbelasting, kampten met grote administratieve lasten en het moeilijk hadden om de hieraan verbonden kosten te dragen (Landon & Graff, 2012). De administratie behoeft immers allerhande (nieuwe) financiële, personele, computer- en logistieke middelen (Petkantchin, 2013). Het berekenen van het verzadigd vetgehalte was eveneens gecompliceerder dan verwacht. Sommige voedingsmiddelen bevatten namelijk een grote hoeveelheid aan ingrediënten. In deze gevallen werden bedrijven getaxeerd op basis van het totale vetgehalte. Wanneer ook deze hoeveelheid niet gekend was, werd de taks geheven op het netto gewicht van het product. In bepaalde gevallen werd de grootte van de vetbelasting vastgesteld op basis van de hoeveelheid verzadigd vet dat gebruikt werd tijdens de productie in plaats van de kwantiteit verzadigd vet in het eindproduct.

De kosten verbonden met het vele administratieve werk waren groot. De Deense Kamer van Koophandel voerde onderzoek binnen de groot- en kleinhandel en stelde vast dat de totale administratieve kosten gerelateerd aan de vettaks op zo'n 200 miljoen Deense Kronen neerkwamen (om en bij de 27 miljoen euro) (Petkantchin, 2013).

Reorganisatiekosten zouden op zo'n 161 miljoen Deense Kronen (iets minder dan 22 miljoen euro) neerkomen. De implementatie van een vettaks zou ook een blijvende administratieve kost van ongeveer 35 miljoen Deense Kronen (een kleine 5 miljoen euro) veroorzaken (The Danish Folketing, 2010). De Deense bevolking zou geen administratieve lasten ondervinden (The Danish Folketing, 2010).

1.3.3 Het schrappen van 1300 banen

Zoals hierboven aangegeven, klaagden bedrijven dat de belasting een bureaucratische nachtmerrie was. Het zorgde voor een toename van administratieve kosten, wat zo'n 1300 banen in de voedingsindustrie kostte (Stafford, 2012; Petkantchin, 2013). Volgens de Deense Landbouw- en Voedselraad zijn er allerhande voorbeelden die aantonen dat het banenverlies het gevolg is van de afgezwakte binnenlandse afzetmarkt (Petkantchin, 2013).

1.3.4 Inflatie

De vettaks leidde tot verhoogde voedselprijzen. Duurdere levensmiddelen betekenen een hogere inflatie (Landon & Graff, 2012; Smeets, 2013). Dit was rampzalig voor de economie in Denemarken (Smeets, 2013).

1.3.5 Schade Deense bedrijfsleven en binnenlandse markt

De veelheid aan nieuwe kosten en omgekeerde effecten die de vettaks veroorzaakte, oefende een sterk negatieve invloed uit op het bedrijfsleven in Denemarken en op de binnenlandse markt als geheel. Deense bedrijven verloren aan concurrentievermogen.

Het implementeren van de vettaks is extreem kostelijk geweest en betekende bovendien een verzwakking van kleine en middelgrote ondernemingen in Denemarken. Bedrijven die producten met verzadigde vetten produceren of implementeren, werden door de wet omtrent de vettaks opgelegd om de hoeveelheid verzadigd vet in hun producten te berekenen en de hiermee overeenkomstige taks te betalen. Gelijkaardige voedingsmiddelen bestemd voor export daarentegen, waren vrijgesteld van taxatie (Petkantchin, 2013; Jensen & Smed, forthcoming).

1.3.6 Grensoverschrijdende handel

Deense consumenten werden verleid tot grensoverschrijdende handel (Petkantchin, 2013; Jensen & Smed, forthcoming). Aangezien de prijsstijging in Denemarken 3,3 keer zo groot was dan de gemiddelde stijging in de Europese Unie, was het voor Deense gezinnen veel voordeliger te shoppen in andere landen (Petkantchin, 2013). Om hun verlies aan koopkracht en welzijn te beperken, trokken de Denen naar Duitsland, gezien het significante verschil in voedselprijzen (Stafford, 2012; Skatteministeriet, 2012; Smeets, 2013; Smed & Robertson, 2012; Petkantchin, 2013).

Uit officiële schattingen van het Deense ministerie, is tussen 2010 en 2011 de grensoverschrijdende handel in oliën, vetten, vlees en kaas verdubbeld. De binnenlandse markt werd afgestraft omwille van de afgenomen concurrentiekracht van de Deense voedingsindustrie en het distributiesysteem (Petkantchin, 2013; Jensen & Smed, forthcoming). Als gevolg van de grensoverschrijdende handel (met voornamelijk Duitsland) kenden voedselproducenten- en retailers verliezen in omzet. Hierdoor daalde de Deense werkgelegenheid in de voedingssector. Volgens het Deense Ministerie van Belastingen zijn de gevolgen van de grensoverschrijdende handel echter niet catastrofaal geweest (Landon & Graff, 2012).

1.3.7 Verkwisten van bronnen en middelen

Aangezien Deense voedselproducenten beter af zijn hun producten, rijk aan verzadigde vetten, te exporteren en het voor Deense consumenten financieel voordeliger is dergelijke producten in andere landen aan te kopen, werden deze laatste als het ware aangezet tot het kopen van Deense producten in het buitenland. Dit is een verspilling van tijd, brandstof en arbeidsuren die productiever zouden kunnen worden ingezet alsook de oorzaak van extra onnodige kosten (Petkantchin, 2013).

1.3.8 Verwaarloosbaar gezondheidseffect

Sinds de implementatie van de vettaks in 2011, werd in het eerste kwartaal een daling van 10% tot 20% in de consumptie van olie, margarine en boter vastgesteld (Jensen & Smed, forthcoming). Later, in de periode tussen oktober 2011 en juli 2012, was er nog maar een verminderde consumptie van 0,4% waar te nemen (Petkantchin, 2013). Bovendien wees een consumentenpeiling, gevoerd door de Nationale Landbouw- en Voedselraad, uit dat 80% van de Deense participanten hun koopgedrag sinds de introductie van de vettaks niet had veranderd. Omwille van de toegenomen prijzen van ongezonde voedingsmiddelen, verschoven Deense consumenten hun koopgedrag naar goedkopere varianten van belaste producten (Smed & Robertson, 2012; Petkantchin, 2013; Jensen & Smed, forthcoming). De goedkopere varianten, waarvoor zij de belaste producten inruilen, zijn doorgaans niet gezonder (Smeets, 2013). Op deze manier ontstond een tendens naar overconsumptie van substituten. In dit geval wordt de effectiviteit van de vettaks teniet gedaan en kan deze zelf contraproductief worden (Petkantchin, 2013; Thiele, 2010).

1.3.9 Afschaffing vettaks

Gezien de hoeveelheid aan negatieve economische gevolgen, werd de vettaks -een jaar na de implementatie ervan- afgelast. Consumenten, producenten en verdelers ervoeren de consequenties in welzijn, koopkracht, concurrentievermogen en werkgelegenheid (Petkantchin, 2013). Omdat de vettaks voornamelijk werd geïntroduceerd als bron voor de financiering van de verlaging van de inkomstenbelasting, was de vettaks niet echt goed voorbereid in het politieke systeem. De belasting werd ontworpen in het Deense ministerie van Fiscale Zaken, met nauwelijks enige betrokkenheid van de ministeries van bijvoorbeeld Voedsel- en volksgezondheid/Landbouw. Weinig moeite werd gedaan om deskundigen en de betrokken sectoren te raadplegen.

Er waren slechts weinig stakeholders die werkelijk 'eigendom' hadden over de belasting, en zeer weinigen waren bereid om de belasting te verdedigen wanneer er kritiek tegen begon te ontstaan (Jensen, 2013). Deze kritiek had voornamelijk betrekking op de vele administratieve lasten voor de industrie en het verlies van arbeidsplaatsen als gevolg van de grensoverschrijdende handel, en twijfels over het effect van de belasting op de gezondheid. Gezien heel weinig mensen opkwamen voor de belasting, was de industrielobby vrij succesvol in het vaststellen van de agenda en het overtuigen van de regering dat de belasting onpopulair was en een beduidend aantal gebreken kende (Jensen, 2013).

Voorts was er een verandering van de regering sinds het tijdstip waarop de belasting werd besloten, dus het was politiek gemakkelijker voor de nieuwe regering om de belasting, die niet "eigen kind" was, af te schaffen (Jensen, 2013). De voorzitter van de Deense gezondheidscommissie verklaarde echter dat er bewijs is dat de vettaks werkt. Idealiter zou deze vetbelasting pas geëvalueerd moeten worden na enkele jaren om de effecten op lange termijn vast te stellen, en dan pas te beslissen om de vettaks al dan niet te af te schaffen. Politici zouden beïnvloed geweest zijn door economische argumenten, zonder rekening te houden met de potentiële voordelen voor de gezondheid (Stafford, 2012). De Deense landbouw- en voedselraad, die de Deense boeren en voedselbedrijven vertegenwoordigen, gaf aan dat de vetbelasting -indien deze zou worden voortgezet- zou geleid hebben tot een verlies van 1300 banen in Denemarken.

De geschatte administratieve kosten zouden jaarlijks tot 161 miljoen Deense Kronen (ruim 21 miljoen euro) oplopen (Stafford, 2012).

Tot slot werd na het falen van de vettaks een onderzoek opgestart dat peilde naar de tevredenheid over de vet- en zoetwarenbelasting bij Deense consumenten. Hieruit bleek dat 40% van de participanten het voordeel van een zoetwarenbelasting inzag. De vettaks daarentegen kreeg slechts van 20% van de ondervraagden steun (Landon & Graff, 2012). De gefaalde vettaks in Denemarken moet een verwittiging zijn naar andere landen die om voedseltaksen overwegen (Petkantchin, 2013).

1.3.10 Voorstel invoeren suikertaks afgevoerd

Omwille van de slechte afloop van de vettaks besloot het Deense ministerie ook het voornemen tot invoering van een suikertaks (op voedingsmiddelen met toegevoegde suiker, zoals yoghurt, confituur, augurken en ketchup) te annuleren (Stafford, 2012). Indien de voorgestelde suikerbelasting zou doorgevoerd worden, zouden er 1100 banen sneuvelen (Stafford, 2012).

1.4 EVALUATIE VETTAKS

Bij het evalueren van de vettaks in Denemarken dient nagegaan te worden of er vooraf voldoende aan 'System thinking' (Global System Dynamics) werd gedaan. De afschaffing van de vettaks was immers het gevolg van meerdere economische en maatschappelijke factoren tegelijk. Ook de wenselijkheid en de grootte van een vettaks dienen nagegaan te worden.

1.4.1 Noodzakelijk?

Vooreerst kan de nood aan een vettaks in Denemarken in vraag gesteld worden. Sinds 1999 kent het land namelijk een dalende trend in vetconsumptie. Deze kwam tot stand zonder het gebruik van een vettaks. Is een belasting op verzadigde vetten dan wel een noodzakelijkheid om deze trend verder te zetten (Petkantchin, 2013)?

1.4.2 Groot genoeg?

Chouinard en collega's (2005) voerden onderzoek naar het effect van een vettaks op de vetconsumptie van zuivelproducten. Ze stelden vast dat een taks op vetrijke producten van 10% slechts tot een zeer kleine reductie leidt in vetconsumptie, namelijk 1,4%.

Om een werkelijk, significant effect in verminderde vetconsumptie op bevolkingsniveau te bekomen, moet een taks groot genoeg zijn (Food Ethics Council, 2012; Mytton, Clarke & Rayber, 2012). Het welzijn van mensen zal op korte termijn niet toenemen met een vettaks van slechts 10%. Beleidsmakers suggereren een minimumbelasting van 20% tot 25% (Mytton, Clarke & Rayber, 2012; Giesen et al., 2011). Immers wanneer het belastingniveau voldoende hoog is, kan er controle uitgeoefend worden en is een aanzienlijke verandering mogelijk van het verbruik door de binnenlandse voedselindustrie (Ministry of Finance, 2013). Gezien de gewenste resultaten -de reductie van vetconsumptie in Denemarken- uitbleven, kan in vraag gesteld worden of de vettaks wel groot genoeg was (Petkantchin, 2013).

1.4.3 Global System Dynamics

Vooraleer over te gaan op de introductie van een vettaks dient er voldoende evidence-based onderzoek gevoerd te worden op verschillende domeinen. Zo moet de maatregel kaderen in een globaal plan. Er dient voldoende informatieverstrekking en begeleiding geboden te kunnen worden (Smeets, 2013).

Na het invoeren van een vetbelasting dienen er tevens voldoende middelen aanwezig te zijn om het systeem herhaaldelijk te evalueren zodanig dat de heffing tijdig bijgestuurd en verbeterd kan worden. De impact van een vettaks op mensen uit de lagere sociale klasse alsook de veranderingen in consumentengedrag zijn belangrijke punten die opgevolgd moeten worden (Smeets, 2013). In het geval van Denemarken kan geconcludeerd worden dat er vooraf onvoldoende onderzoek is verricht naar de effecten van de uitvoering van een vettaks vóór de daadwerkelijke uitvoering ervan. De Deense autoriteiten hadden meer onderzoek kunnen voeren naar de effectiviteit van dergelijke belasting, de verdelingseffecten en een goede inrichting van de belasting om een aantal van de belangrijkste uitdagingen te overwinnen (Jensen, 2013). De Deense overheid bofte dat de negatieve economische gevolgen op korte termijn reeds waargenomen konden worden (Petkantchin, 2013).

Aangezien de vettaks in Denemarken beschouwd wordt als een politieke mislukking, zal het volgens Professor Jensen (2013), nog enige tijd duren vooraleer een regering de politieke moed zal vinden om een vetbelasting in te voeren. Echter, het feit dat Denemarken een vetbelasting had, en dat men mede hierdoor beschikt over een aantal gegevens over de effecten van de belasting, stelt onderzoekers in staat om in de toekomst enig bewijs over de effectiviteit van de belasting te genereren. Indien deze studies aanwijzingen geven voor een effect op de volksgezondheid, kan het mogelijkheden/ perspectieven bieden (Jensen, 2013).

2 VETTAKS DENEMARKEN VS. VOEDSEL TAKS FINLAND

De zoetwarentax in Finland geheven op snoep, ijs, chocolade en cacao-producten leidde er tot een verminderde consumptie van ongezonde snacks (Ministry of Finance, 2012; The European Public Health Alliance, 2014; Jensen & Smed, forthcoming). De taks zorgde, net zoals in Denemarken, voor toegenomen administratieve lasten maar voorts werden (nog) geen problemen vastgesteld. De zoetwarentax blijkt er te werken (Ministry of Finance, 2012). Hieronder worden de voornaamste redenen weergegeven waarom de zoetwarentax in Finland effectief blijkt te zijn en waarom de vettaks in Denemarken niet werkte.

2.1 GROOTTE VAN TAXATIE

Ondanks het feit dat de Finse snoepbelasting vrij gelijkaardig is aan de Deense vettaks, was deze eerste dus wel een succesverhaal (Auvinen, 2014). Oorzaken hiervan kunnen onder andere toegeschreven worden aan de grootte van taxatie.

Eerder werd aangegeven dat een voedseltaks voldoende hoog moet geheven worden om effectief te zijn (Food Ethics Council, 2012; Mytton, Clarke & Rayber, 2012; Giesen et al., 2011; Brownell & Frieden, 2009). Mensen zullen hun koopgedrag immers niet wijzigen wanneer de prijzen van producten slechts met enkele luttele eurocenten opslaan. Met de zogenaamde ‘snoepbelasting’ betaalt de Finse consument sinds 2012, per kilogram snoep en ijs, 0,95 euro meer (Ministry of Finance, 2012). In vergelijking met de vetbelasting in Denemarken, is dit een grotere stijging in prijzen (Landon & Graff, 2012).

Door de vettaks in Denemarken betalen consumenten er namelijk 16 kronen (2,15 euro) per kilogram product met verzadigde vetzuren (Alemanno & Carreño, 2011). Een kilogram gehakt bijvoorbeeld kostte er slechts 0,12 euro meer dan voor de introductie van de vettaks (Landon & Graff, 2012).

2.2 VORM VAN TAXATIE

De vorm van taxatie kan ook een belangrijke rol gespeeld hebben bij het falen van de Deense vettaks (Brownell & Frieden, 2009). Uit hoofdstuk 2.2 in de literatuurstudie bleek reeds dat het taxeren van ongezonde ingrediënten de eenvoudigste oplossing is. Toch wordt er geopteerd voor het belasten van het eindproduct. Gezien de sterkere invloed op de prijs en de reactie hierop van de consument, blijkt deze vorm van taxatie effectiever (Dagevos & Munnichs, 2007).

Finland hief belastingen per kilogram afgewerkt product. De Deense heffing daarentegen was van kracht op het vetgehalte bij de productie van een voedingsmiddel en niet op het vetpercentage van het eindproduct (Smeets, 2013).

2.3 POLITIEKE SAMENSTELLING

Aangezien politieke beslissingen vaak een spel zijn van de heersende coalities en opinies, eerder dan van objectieve feitengerelateerde beslissingen, is het belangrijk een licht te werpen op de politieke samenstelling van de regeringen bij de invoering (en in het geval van Denemarken eveneens de afvoering) van de voedseltaks.

Deense politici zijn het lang oneens geweest over het al dan niet invoeren van een vetbelasting (Skatteministriet, 2011; Gwozdz, 2011). In 2010 werd het voorstel afgewend omdat de voordelen van implementatie erg vaag waren, er heel wat administratieve kosten mee gepaard gaan en er geen eenduidigheid bestond over welke producten al dan niet getaxeerd worden (Smed, 2012). In de Deense politiek waren er slechts weinig stakeholders die werkelijk ‘eigendom’ hadden over de belasting, en zeer weinigen waren bereid om de belasting te verdedigen wanneer er kritiek tegen begon te ontstaan. Bovendien was er een verandering van de regering sinds het tijdstip waarop de belasting werd besloten (Jensen, 2013). Of het afschaffen van de vettaks op wetenschappelijke evidentie berust of eerder een politiek gunstige oplossing, kan vanuit politiek oogpunt alsnog in vraag gesteld worden.

2.4 SUPPORT BEVOLKING

Het slagen van een voedseltaks wordt mede bepaald door de houding van de bevolking hiertegenover. Mensen ‘meekrijgen’ bij het implementeren van een voedseltaks is van cruciaal belang. Overheden zullen op meer steun van het publiek kunnen rekenen wanneer gezondheidsvoordelen van een voedseltaks benadrukt worden en wanneer duidelijk wordt aangegeven waar de belastinginkomsten aan gespendeerd zullen worden (Food Ethics Council, 2012). De vooropgestelde doelstellingen kunnen doorslaggevend zijn in de effectiviteit van een taks. Is de taks ontworpen ter reductie van ongezonde voedingsmiddelen? Of ziet de overheid het eerder als een manier om inkomsten te genereren (Brownell & Frieden, 2009)? In het laatste geval, zal de overheid weinig support van de bevolking ondervinden (Food Ethics Council, 2012).

In Denemarken werd heel wat weerwerk geboden tegen de vettaks. Voedselproducenten- en retailers gaven aan dat ze als gevolg van de vetbelasting, kampten met grote administratieve lasten en het moeilijk hadden om de hieraan verbonden kosten te dragen (Landon & Graff, 2012). Indien de Deense overheid haar vooropgestelde doelstellingen meer en duidelijker had gecommuniceerd naar de bevolking toe, zou ze hoogstwaarschijnlijk beter gesteund worden.

De Finse autoriteiten ondervonden minder verzet. Het feit dat het publiek en de industrie hier minder hevig reageerden kan eveneens een belangrijke rol gespeeld hebben in het succesverhaal van de voedseltaks in Finland en de gefaalde vettaks in Denemarken (Landon & Graff, 2012).

2.5 ONDERZOEK VOORAF

Tot slot kan gesteld worden dat het Deense ministerie voor het overgaan op de vettaks, onvoldoende onderzoek voerde. Verwachtingen die zij stelden over effecten van de taks waren slechts gebaseerd op modelkundige voorspellingen (Robertson, Lobstein, & Knai, 2007; Smed, 2012).

In Finland werd meer onderzoek gevoerd naar de effectiviteit van een voedselbelasting, alsook de verdelingseffecten hiervan. Ze onderzochten allerlei fiscale modellen (Ministry of Finance, 2012).

Eveneens werd door de Finse overheid een goede inrichting voorzien om de taks op een effectieve manier te implementeren (Jensen, 2013). Ze hebben nooit de intentie gehad om een vettaks in te voeren net omdat er onvoldoende evidentie bestond omtrent dit onderwerp (Auvinen, 2013). Bovendien was Denemarken, volgens Smeets (2013), meer geoccupeerd in het ontwerpen van de vettaks dan met de werkelijke uitvoering ervan.

3 VOORSTELLEN

Volgens de WHO dienen voorafgaand aan de introductie van een vettaks, eerst de effecten voor consumenten zorgvuldig onderzocht te worden (Holt, 2011). Slecht ontworpen maatregelen kunnen ongewenste, averechtse effecten veroorzaken. Zo kunnen prijswijzigingen van een product invloed hebben op de consumptie van andere producten die samen of in de plaats van dat product worden gegeten (McColl, 2009). Ter compensatie zouden de lonen van lage inkomen huishoudens verhoogd moeten worden. De meest directe benadering zou de geleidelijke stijging zijn van de waarde van de sociale uitkeringen (Marshall, 2000).

Niet enkel wat ongezond is moet getaxeed worden, gezonde voedingsmiddelen dienen eveneens gepromoot te worden (McColl, 2009). Taksen op ongezonde producten moeten bij voorkeur gecombineerd worden met subsidies voor gezond voedsel als groenten, fruit, etc., de zogenaamde “thin subsidies” om de consumptie van gezondere voeding aan te moedigen. Hierbij wordt voornamelijk een positieve wijziging in het voedingspatroon van gezinnen met een lager inkomen verwacht (Schroeter, Lusk & Tyner, 2008). Een magersubsidie als complement op de vettaks, met als doel om de fysiek actieven te belonen met grote taks kredieten, is dus een ander acceptabel voorstel (Rauch, 2002). Fiscaal gebaseerde interventies zouden overwogen moeten worden bij een reeks van beleidsmaatregelen, waaronder ook het beleid dat zich richt op het verbeteren van ongezonde voedingspatronen. Een vettaks zou gezien moeten worden als een onderdeel van een reeks instrumenten, gericht op het aanpakken van slechte voedingsgewoonten (Tiffin & Arnoult, 2011).

Een beleid dat zich richt op een aantal verschillende niveaus binnen de samenleving, zoals gemeenschap, school, familie, individu, ...; de zogenaamde socio-ecologische benaderingen, blijken effectiever te zijn in het leveren van gunstige veranderingen in voedingsgewoonten (Tiffin & Arnoult, 2011; Stokols, 1996). Bewuste en gezonde voedselkeuzes, bewegingsmomenten als dagelijkse routine zijn namelijk even belangrijk, als niet belangrijker, dan de prijzen van voeding (CMAJ, 2011). Concrete voorbeelden zijn onder andere het investeren in veilig wandelen, fietsroutes en promotiecampagnes voor wandelen en fietsen (McColl, 2009). Gezondheidscampagnes waarbij families geëduceerd worden passen dus perfect binnen dit kader (Holt, 2011). Consumenten moeten voldoende kennis hebben over wat juist een gezond alternatief is voor de belaste voedingsmiddelen. Niet onbelangrijk hierbij is dat de ‘gezonde vervanger’ beschikbaar moet zijn (Smed, 2012). Een alternatief voor het taxeren van vet voedsel is het heffen van een belasting voor obese mensen per kilogram vet.

De zogenaamde ‘vettakstarieven’ stellen als doel om de ergste overtreders het hardst te treffen. Ze betalen namelijk per kilogram bovenop het aantal kilogram overgewicht (Rauch, 2002). Het uitvoeren van verdere studies naar hoe je een efficiënte, effectieve belasting of subsidie ontwerpt is van uiterst belang (Smed, 2012).

Er dienen dus verdere testen en analyses uitgevoerd te worden. Hiervoor is interdisciplinaire samenwerking tussen economen en nutritionisten vereist om wetenschappelijk na te gaan wat de effecten zijn van prijswijzigingen op het kopen van voedsel (Epstein et al., 2012). Tevens dient in rekening gebracht te worden dat de reactie op verandering in (verzadigd) vet individueel afhankelijk is, grotendeels genetisch bepaald wordt (Marshall, 2000).

DEEL 4: LIMITATIES

Aan deze kwalitatieve case study namen vier personen deel. Er werd hen allen verschillende vragen gesteld omtrent de vettaks in Denemarken alsook over de heersende voedseltaksen in Finland. De vragen peilden telkens naar opinie, visie en suggesties omtrent huidige en voorgaande maatregelen in verband met voedsel- en vettaksen.

De interviews werden afgenomen tussen december 2013 en maart 2014. De tijdsperiode die hier tussen zit, wordt niet geacht een vertekening van de antwoorden te betekenen. Wel dient in rekening gehouden te worden dat de opinies van de participanten over de vet- en voedseltaks eerder een momentopname zijn.

Ter representatie van de Deense autoriteiten werd een interview via mail afgenomen met één persoon. In Finland werd elektronisch contact opgenomen met drie economen werkzaam in de 'tax payers association'. Van allen werd respons ontvangen.

Het aantal geïnterviewde personen is niet groot. Na het afnemen van de interviews met vier participanten trad echter saturatie op, er kwamen geen nieuwe inzichten meer naar voor. Gezien de case study over Finland en Denemarken handelt, is een grotere hoeveelheid participanten niet aangewezen. Bovendien werd contact opgenomen met beleidspersonen werkzaam met de heersende voedseltaksen uit de Deense en Finse autoriteiten.

DEEL 5: CONCLUSIE

1 CONCLUSIE

De vettaks is gekend als een belasting, betaald per kilogram verzadigd vet, op vlees, zuivelproducten (exclusief consumptiemelk) en dierlijke vetten, eetbare oliën en vetten, margarine en smeerbare varianten (Petkantchin, 2013). In 2011 koos Denemarken voor de implementatie van dergelijke taks. Deze zou aanzienlijke inkomsten genereren alsook het ongezonde consumentengedrag tegengaan. Met een jaarlijkse omzet van 160 miljoen euro werd deze eerste doelstelling bereikt. Gezondheidseffecten waren echter verwaarloosbaar klein. De enorme administratieve lasten, de jobverliezen in de voedselindustrie, de inflatie alsook de toevlucht naar buitenlandse markten en de verslechterde concurrentie van importproducten leidden er tot de afschaffing van de vettaks. Het voornemen tot invoering van een suikertaks werd ook geschrapt.

De afschaffing van de vettaks was het gevolg van verschillende factoren. Er kan bijgevolg in vraag gesteld worden of er vooraf voldoende aan ‘System thinking’ (Global System Dynamics) werd gedaan. Aangezien Denemarken sinds 1999 een dalende trend in vetconsumptie kent, zonder het gebruik van een vettaks, was een belasting op verzadigde vetten er misschien geen noodzaak. Bovendien kan het uitblijven van de gewenste resultaten in de reductie van vetconsumptie wijzen op het feit dat de vettaks niet groot genoeg was. Deense autoriteiten hadden meer onderzoek moeten voeren naar de effectiviteit van een vetbelasting, de verdelingseffecten en een goede inrichting van de belasting om een aantal van de belangrijkste uitdagingen te overwinnen.

In tegenstelling tot het falen van de Deense vettaks bleken voedseltaksen in Finland, waaronder de zoetwarentax, wel effectief te zijn. Oorzaken hiervan kunnen toegeschreven worden aan de grootte alsook de vorm van taxatie. Finland hief immers belastingen per kilogram afgewerkt product, terwijl de Deense heffing van kracht was op het vetgehalte bij de productie van een voedingsmiddel en niet op het vetpercentage van het eindproduct. Bovendien ontving de vettaks in Denemarken heel wat weerwerk van consumenten en voedselproducenten- en retailers, welke kampten met grote administratieve lasten en het moeilijk hadden om de hieraan verbonden kosten te dragen. De Finse autoriteiten ondervonden minder verzet tegen hun voedseltaksen.

Het feit dat het Deense ministerie, voor het overgaan op de vettaks, onvoldoende research verrichtte en er in Finland meer onderzoek gevoerd werd naar de effectiviteit van een voedselbelasting, alsook de verdelingseffecten hiervan, kan eveneens een belangrijke rol gespeeld hebben in het succesverhaal van de voedseltaks in Finland en de gefaalde vettaks in Denemarken.

Tot slot was er een verandering van de Deense regering sinds het tijdstip waarop de belasting werd besloten waardoor er slechts weinig stakeholders waren die werkelijk ‘eigendom’ hadden over de belasting en bijgevolg zeer weinigen bereid waren om de belasting te verdedigen wanneer er kritiek tegen begon te ontstaan.

De gefaalde vettaks in Denemarken moet een verwittiging zijn naar andere landen die voedseltaksen overwegen. Wanneer er in België zou gekozen worden voor het invoeren van een voedsel- of vettaks dient vooraf voldoende onderzoek gevoerd te worden. Interdisciplinaire samenwerking tussen economen en nutritionisten is vereist om wetenschappelijk na te gaan wat de effecten zijn van prijswijzigingen op het kopen van voedsel. Bovendien is het aanbevolen voedseltaksen in te voeren in combinatie met subsidies voor gezond voedsel. Ook voedselvoorlichting aan de hand van gezondheidscampagnes, alsook het internaliseren van gezondheidszorgkosten kunnen hiertoe een effectieve strategieën zijn.

LITERATUURLIJST

Alemanno, A., & Carreño, I. (2011). Fat taxes in the European Union between fiscal austerity and the fight against obesity [Elektronische versie]. *European Journal of Risk Regulation*, 2, 571-576.

Alhabeeb, J. (1996). Teenagers' Money, Discretionary Spending And Saving. Association for Financial Counseling and Planning Education: 123-132.

Allais, O., Bertall, P. & Nichèle, V. (2010). The effects of a fat tax on French households' purchases: a nutritional approach. *American Journal of Agricultural Economics*, 92(1): 228-245.

Andersen, L/ (2009) *Documentations of concepts questionnaire*.
<http://orgprints.org/15741/1/15741.pdf>. Geraadpleegd op 28 oktober 2013.

Andreyeva, T. Long, M.W., & Brownell, K. D. (2010). The Impact of Food Prices on Consumption: A systematic review of research on the price elasticity of demand for food [Elektronische versie]. *American Journal of Public Health*, 100, 216-222.

Auvinen, V. (9 december 2013). *Thesis fat tax*. Beschikbare e-mail: veli.auvinen@vm.fi.

Auvinen, V. (10 april 2014). *Thesis fat tax*. Beschikbare e-mail: veli.auvinen@vm.fi.

Boizot-Szantai, C., & Etile, F. (2012). Taxer les boissons sucrées pour lutter contre l'obésité? Le point de vue de l'économie [Elektronische versie]. *Obésité*, 6, 218-225.

Bonnet, C. (2013). How to set up an effective food tax? Comment on "Food taxes: a new holy grail?" *International Journal of Health Policy and Management*, 1: 233-4.

Brownell, K. & Frieden, T. (2009). Ounces of Prevention - The Public Policy Case for Taxes on Sugared Beverages. *The New England Journal of Medicine*, 360 (18): 1805-1808.

Brownell, K., Farley, T., Willett, W., Popkin, B., Chaloupka, F., Thompson, J. & Ludwig, D. (2009). The Public Health and Economic Benefits of Taxing Sugar-Sweetened Beverages. *The New England Journal of Medicine*, 361(16): 1599-1605.

Buckley, M., Cowan, C. & McCarthy, M. (2007). *The convenience food market in Great Britain: Convenience food lifestyle (CFL) segments*, 49: 600-617.

Campbell, C. (1991). Food insecurity: a nutritional outcome or a predictor variable? *The Journal of Nutrition*: 121:408-415.

Caraher M, Cowburn G. (2005). Taxing food: implications for public health nutrition. *Public Health Nutrition*, 8: 1242-9.

Chouinard, H. H., Davis, D. E., La France, J. T., & Perloff, J. M. (2005). Effects of a Fat Tax on Dairy Products. [Elektronische versie]. *Forum for Health Economics & Policy*, 10 (2), 1-37.

Creighton, R. (2010). Fat taxes: the newest manifestation of the age-old excise tax. *Journal of Legal Medicine*, 31: 123-136.

Dagevos, H., & Munnichs, G. (2007). *De obesogene samenleving. Maatschappelijke perspectieven op overgewicht*. Amsterdam: Amsterdam University Press.

De Borger, B. & Van Poeck, A. (2012). *Economie in rechte lijn*. Berchem: De Boeck.

De Graeve, D., Maes, L., Nuyens, Y., Willems, S. & Van Royen, P. (2012). Na de feesttafel: opnieuw de vettaks. *De Huisarts*, 1039: 16.

Delpeuch, F., Maire, B., Monnier, E. & Holdsworth. (2009). *Globesity: a planet out of control?* London: Sterling.

Devisch, I. (2013). *Food Taxes: A New Holy Grail?* International Journal of Health Policy and Management, 1: 1-3.

Drewnowski, A. (2003). Fat and sugar: an economic analysis. *The Journal of Nutrition*, 838-840.

Duffey, K., Gordon- Larsen, P., Shikany, J., Guilkey, M., Jacobs, D. & Popkin, B. (2010). Food Price and diet and health outcomes. *Archives of internal Medicine*, 170(5): 420-426.

Edjabou, L. & Smed, S. (2013). The effect of using consumption taxes on foods to promote climate friendly diets – The case of Denmark. *Food Policy*, 39: 84-96.

Epstein, L., Dearing, K., Paluch, R., Roemmich, J., Cho, D. (2007). Price and maternal obesity influence purchasing of low- and high-energy-dense foods. *American Journal of Clinical Nutrition*, 86: 914-22.

Epstein, L. H., Jankowiak, N., Nederkoorn, C., Raynor, H. A., French, S. A., & Finkelstein, E. (2012). Experimental research on the relation between food price changes and food-purchasing patterns: a targeted review [Elektronische versie]. *The American Journal of Clinical Nutrition*, 95, 789-809.

Farrand, M. (1898). *The taxation of tea*. The American Historical Review, 3: 266-269.

Finoulst, M., Verbeke, W & Vankrunkselven, P. (31 oktober 2011). De vettaks is slechts het begin. *De Morgen*: 27.

Food Ethics Council (2012). Fat taxes: can taxing unhealthy food and drink improve health? *Report of the Business Forum meeting*. Geraadpleegd op 8 april, 2014, van <http://www.foodethicscouncil.org/>

Giesen, J., Payne, C. R., Havermans, R. C., & Jansen, A. (2011). Exploring how calorie information and taxes on high-calorie foods influence lunch decisions [Elektronische versie]. *American Journal of Clinical Nutrition*, 93, 689-694.

Gordon, R. & Li, W. (2009). Tax structures in developing countries: Many puzzles and a possible explanation. *Journal of Public Economics*, 93: 855-866.

Green, R., Cornelsen, L., Dangour, A.D., Turner, R., Shankar, B., Mazzocchi, M. & Smith, R.D. (2013). The effect of rising food prices on food consumption: systematic review with meta-regression. *British Medical Journal*, 346: 1-9.

Greve, J. (2008). Obesity and labor market outcomes in Denmark. *Economics and Human Biology*, 6: 350-362.

Greden, J.F. (1976). *The Tea Controversy in Colonial America*. The Journal of the American Medical Association, 236(1): 63-66.

Griffith, R., & O'Connell, M. (2010). Public policy towards food consumption [Elektronische versie]. *Fiscal Studies*, 31, 481-507.

Gwozdz, W. (2011). Showcase: On the Way to a Fat Tax in Denmark. Geraadpleegd op 25 november, 2013 van <http://www.scp-knowledge.eu>

Haavio, M. & Kotakorpi, K. (2010). The political economy of sin taxes. *European Economic Review*, 55: 575-594.

Havermans, R., Nederkoorn, C., Giesen, J., & Jansen, A. (2011). Vettaks tegen vetzucht. Werkt het? [Elektronische versie]. *Nederlands Tijdschrift voor Voeding & Diëtetiek*, 66, 12-15.

Hawkes, C., (2012). Food policies for healthy populations and healthy economies [Elektronische versie]. *British Medical Journal*, 344, 27-29.

Herman, D., Harrison, G., Afifi, A. & Jenks, E. (2008). Effect of a targeted subsidy on intake of fruits and vegetables among low-income women in the Special Supplemental Nutrition Program for Women, Infants, and Children. *American Journal of Public Health*, 98: 98-105.

Heymann, E. P., & Goldsmith, D. (2012). Best approaches in the battle against Globesity? Learning lessons from our experience tackling HIV-AIDS and tobacco smoking [Elektronische versie]. *Journal of the Royal Society of Medicine*, 3(7), 1-9.

Holt, E. (2011). Hungary to introduce broad range of fat taxes. *TheLancet.com*, 378: 755.

Holt, E. (2010). Romania mulls over fast food tax [Elektronische versie]. *The Lancet*, 375, 2.

Hongaarse Overheid (2010). *Health Care Services Available During Temporary Stay in Hungary*. Geraadpleegd op 18 april 2014, van <http://www.oep.hu/oepdok/fajlok/e.pdf>

International Food Policy Research Institute. (2006). Do Government Food Price Policies Affect the Prevalence of Obesity? Empirical Evidence from Egypt. *World Development*, 4: 687-701.

IRS.gov. *Excise Tax*. <http://www.irs.gov/businesses/small/article/0,,id=99517,00.html>. Geraadpleegd op 28 oktober 2013.

Jacobson, M., Brownell, K. (2000). Small taxes on soft drinks and snack foods to promote health. *American Journal of Public Health*, 90 (6): 854-857.

Jensen, J. (10 december 2013). *Thesis fat tax*. Beschikbare e-mail: jorgen@ifro.ku.dk

Jensen, J. D., Smed, S. (n.d.). The Danish tax on saturated fat: Short run effects on consumption and consumer prices of fats. FOI Working Paper (forthcoming).

Johansson, E., Böckerman, P., Kiiskinen, U. & Heliövaara, M. (2009). Obesity and labour market success in Finland: The difference between having a high BMI and being fat. *Economics and Human Biology*, 7: 36-45.

Kim, D. & Kawachi, I. (2006). Food Taxation and Pricing Strategies to “Thin Out” the Obesity Epidemic. *American Journal of Preventive Medicine*, 30(5): 430-437.

Koopmanschap, M., Rutten, F. (1996). *A practical guide for calculating indirect costs of disease*. *Pharmacoeconomics*; 10 (5): 460-466.

Landon, J., & Graff, H. (2012). What is the role of health-related food duties? [Elektronische versie]. National Heart Forum. London: National Heart Forum.

Landon, J. (2014). *Food taxes – action in Europe*. Bijdragen gepresenteerd op het Big Food Symposium van 17 februari aan de Universiteit van Otago: Wellington.

Laurance, J. (2009). Time for a fat tax? *The Lancet.com*, 373: 1597.

Mankiw, N. (2004). *Kernbegrippen van economie*. Den Haag: Academic Service.

Marshall, T. (2000). Exploring a fiscal food policy: the case of diet and ischaemic heart disease. *British Medical Journal*, 320: 301-305.

McColl, K. (2009). “Fat taxes” and the financial crisis [Elektronische versie]. *The Lancet*, 373, 797-798.

Michaud, P., van Soest, A. & Andreyeva, T. (2007). Cross-Country Variation in Obesity Patterns among Older Americans and Europeans. *Forum for Health Economics & Policy*, 10: 1-29.

Ministry of Finance. (2010). *Excise duties to be levied on sweets and ice cream*. Geraadpleegd op 24 februari, 2014, van <http://www.vm.fi>

Ministry of Finance. (2012). *Interim report of the Sugar Tax Working Group completed*. Geraadpleegd op 24 februari, 2014, van <http://www.vm.fi>

Ministry of Finance. (2012). *Working group to explore sugar tax options*. Geraadpleegd op 24 februari, 2014, van <http://www.vm.fi>

Ministry of Finance. (2013). *Final report of the sugar tax working group*. Geraadpleegd op 24 februari, 2014, van <http://www.vm.fi>

Ministry of Finance. (2013). *Sugar Tax Working Group emphasises influencing children's and young people's consumption*. Geraadpleegd op 24 februari, 2014, van <http://www.vm.fi>

Ministry of Finance. (2014). *Excise duties on sweets, ice cream and soft drinks*. Geraadpleegd op 24 februari, 2014, van <http://www.vm.fi>

Mytton, O., Clarke, D., Rayner, M. (2012). Taxing unhealthy food and drinks to improve health [Elektronische versie]. *British Medical Journal*, 344, 30-33.

Mytton, O., Gray, A., Rayner, M., & Rutter, H. (2007). Could targeted food taxes improve health? [Elektronische versie]. *Journal of Epidemiology and Community Health*, 61, 689-694.

Nederkoorn, C., Havermans, R., Giesen, J. & Jansen, A. (2011). High tax on high energy dense foods and its effects on the purchase of calories in a supermarket. An experiment. *Appetite*, 56: 760-765.

Nnoaham, K., Sacks, G., Rayner, M., Mytton, O. & Gray, A. (2009). Modelling income group differences in the health and economic impacts of targeted food taxes and subsidies. *International Journal of Epidemiology*, 35: 1324-1333.

Nordström, J. & Thunström, L. (2010). Can targeted food taxes and subsidies improve the diet? Distributional effects among income groups. *Food Policy*, 36: 259-271.

- Nordström, J. & Thunström, L. (2009). The impact of tax reforms designed to encourage healthier grain consumption. *Journal of Health Economics*, 28: 622-634.
- O'Donoghue, T. & Rabin, M. (2006). Optimal Sin taxes. *Journal of Public Economics*, 90: 1825-1849.
- OECD (2010). Obesity and the Economics of Prevention. *Fit not fat*: 15-22.
- OECD. *Members and partners*. <http://www.oecd.org/about/membersandpartners/>. Geraadpleegd op 19 maart 2014.
- Petkantchin, V. (2013). Nutrition taxes: the costs of Denmark's fat tax. *IEM's Economic Note*, 1-4.
- Rauch, J. (2002). The fat tax. *The Atlantic Monthly*.
- Robertson, A., Lobstein, T., & Knai, C. (2007). *Obesity and socio-economic groups in Europe: Evidence review and implications for action*. European Commission. Geraadpleegd op 4 maart, 2014, van <http://ec.europa.eu/>
- Sassie, F., & Devaux, M. (2012). Obesity update 2012. Organisation for economic co operation and development. OECD.
- Schroeter, C., Lusk, J. & Tyner, W. (2008). Determining the impact of food price and income changes on body weight. *Journal of Health Economics*, 27: 45-68.
- SKAT. (2011). *Lov om afgift af mættet fedt i visse fødevarer (fedtafgiftsloven)*. Geraadpleegd op 25 november, 2013, van <https://www.retsinformation.dk/>
- Skatteministeriet. (2012). *Presse*. Geraadpleegd op 25 november, 2013, van <http://www.skm.dk/>
- Skatteministeriet. (2011). *Høringsskema – bekendtgørelse om fedtafgift*. Geraadpleegd op 25 november, 2013, van www.skm.dk

Smart, J (1986). Utilitarianism and its Applications. *New directions in Ethics*, Routledge and Kegan Paul: 24-41.

Smed, S. (2012). Financial penalties on foods: the fat tax in Denmark. *Nutrition Bulletin*, 37: 142-147.

Smed, S., Jensen, J. & Denver, S. (2007). Socio-economic characteristics and the effect of taxation as a health policy instrument. *Food Policy*, 32: 624-639.

Smed, S., & Robertson, A. (2012). Are taxes on fatty foods having their desired effects on health? [Elektronische versie]. *British Medical Journal*, 345, e6885.

Smeets, H. (2013). De Vettaks als laatste redmiddel? *Health Forum*, 13: 18-19.

Stafford, N. (2012). Denmark cancels “fat tax” and shelves “sugar tax” because of threat of job losses. [Elektronische versie]. *British Medical Journal*, 345, e7889.

Stastny, D. *Fat-tax: An Economic Analysis*, Liberální Institute of the Czech Republic.

Stokols, D., Allen, J. & Bellingham, R. (1996). The social ecology of health promotion: implications for research and practice. *American Journal of Health Promotion*, 10: 247-251.

Strnad, J. & Beardsley, C. (2005). Conceptualizing the “fat tax”: the role of food taxes in developed economies. *Stanford Law and Economics Olin Working Paper*, 78:1224-1326.

Suutarinen, N. (9 december 2013). Thesis fat tax. Beschikbare e-mail: sanna.alamantila@vm.fi

Szúcs, R. & Csapó, Z. (2009). Reducing consumption of food with high level of fat sugar and/or salt among young generation. *Applied Studies in Agribusiness and Commerce*: 79-85.

TAX.DK. (2012). *Juridische begeleiding 2.012-2 Accijnzen vet, ijs en chocolade*. Geraadpleegd op 25 november, 2013, van <http://www.tax.dk/>

The Danish Folketing (2010). Draft of Proposal for the Act on a Tax on Saturated Fat in Specific Food (The Fat Tax Act). *Skattemin*, 231-0038.

The European Public Health Alliance. (2012). *Food taxation in Europe: Evolution of the legislation*. Geraadpleegd op 3 maart, 2014, van <http://www.eph.org/>

The European Public Health Alliance. (2014). *Obesity experts campaign to cut sugar in food by up to 30%*. Geraadpleegd op 24 februari 2014, van <http://www.eph.org/>

Thow, A. M., Snowdon, W., Schultz, J. T., Leeder, S., Vivili, P., & Swinburn, B. A. (2011). The role of policy in improving diets: experiences from the Pacific Obesity Prevention in Communities food policy project [Elektronische versie]. *Obesity Reviews*, 12, 68-74.

Tiffin, R. & Arnoult, M. (2011). The public health impacts of a fat tax. *European Journal of Clinical Nutrition*, 65: 427-433.

Tiffin, R., & Salois, M. (2011). Inequalities in diet and nutrition [Elektronische versie]. *Proceedings of the Nutrition Society*, 71, 105-111.

Tuchman, B. (1984). *The March of Folly*. The Random House Publishing Group: New York.

Vartiainen, E., Jousilahti, P., Alfthan, G., Sundvall, J., Pietinen, P. & Puska, P. (2000). Cardiovascular risk factor changes in Finland, 1972–1997. *International Journal of Epidemiology*, 29: 49-56.

VAT and fat (2000). *British Medical Journal*, 320: 1469-1476.

Vettaks of geen vettaks? (2011). Geraadpleegd op 11 oktober 2013 via <http://www.lsvhasselt.be/wp-content/uploads/2011/10/Vettaks-of-geen-vettaks-1.pdf>

Villanueva, T. (2011). European nations launch tax attack on unhealthy foods [Elektronische versie]. *Canadian Medical Association Journal*, 183, e1229-e1230.

Waterlander, W. E., de Boer, M. R., Schuit, A. J., Seidell, J. C., & Steenhuis, I. HM. (2013). Price discounts significantly enhance fruit and vegetable purchases when combined with nutrition education: a randomized controlled supermarket trial [Elektronische versie]. *American Journal of Clinical Nutrition*, 97, 886-895.

Waterlander, W., Steenhuis, I., de Boer, M., Schuit, A. & Seidell, J. (2012). Introducing taxes, subsidies or both: The effects of various food pricing strategies in a web-based supermarket randomized trial. *Preventive Medicine*, 54: 323-330.

Winkler, J. (2011). Why soft drink taxes will not work. *British Journal of Nutrition*, 108: 395–396.

World Health Organization. (2012). *Hungary taxes unhealthy foods*. Geraadpleegd op 14 april, 2014, van <http://www.euro.who.int/>

Yaniv, G., Rosin, O. & Tobol, Y. (2009). Junk-food, home cooking, physical activity and obesity: The effect of the fat tax and the thin subsidy. *Journal of Public Economics*, 93: 823-830.